

Kriukų šnekta

Aušra Kaikarytė

Šiaulių universitetas

Pagal A. Girdenio–Z. Zinkevičiaus lietuvių kalbos tarmių skirstymą Kriukų šnekta priklauso rytų aukštaičiams šiaurės panevėžiškiams¹ (Girdenis, Zinkevičius, 1966, 144; *Lietuvių kalbos enciklopedija*, 1999, 633–637, 461)². Dar tiksliau, tai pakraštinė šiaurės vakarų panevėžiškių³ šnekta, esanti pačiame Joniškio rajono šiaurės rytų kampe⁴.

Pačius šiaurės panevėžiškius K. Garšva yra skyręs į dvi dalis: kalbamuosius šiaurės vakarų ir rytų (biržiškius) (1977, 76–77). Vėliau – į tris: centrinę (kalbamieji šiaurės vakarų panevėžiškiai, kitaip dar – Pasvalio ir Pakruojo šnekta) ir pakraštines biržiškių bei lygumiečių šnektas (2001, 571).

Kriukų šnekta nėra išsamiau aprašyta, nors duomenų apie ją sukaupta nemažai. Pagal „Lietuvių kalbos atlaso“ programą medžiaga rinkta iš Kriukų ir jų apylinkių (24 punktai, taip pat 24a, 24b). Lietuvių kalbos instituto Tarmių archyvas saugo įrašų kompaktinėse plokštelėse (iš Kriukų miestelio ir Valākų k.: http://www.mch.mii.lt/dba/F_rapmap.htm). Chrestomatijoje „Lietuvių kalbos tarmės“ (1970) pateikiami keli vaizdingi šios šnektos tekstai. Šiek tiek duomenų ir tekstų iš Kriukų esama knygelėje „Joniškėlio apylinkių šnektos tekstai“ (1982). 2000 m. Šiaulių universiteto (toliau – ŠU) dialektologai buvo surengę net keletą ekspedicijų į Kriukų apylinkes (įrašai saugomi ŠU Dialektologijos centre). Per šias ekspedicijas surinktų tekstų pateko į ŠU Dialektologijos centro išleistą knygelę „Joniškėlio šnektų pratimai ir tekstai“ (2001). Knygelėje taip pat buvo apibūdintos svarbesnės Kriukų šnektos ypatybės. Remdamasi kalbamųjų ekspedicijų duomenimis, G. Kačiuškienė (2001b) yra aptarusi gretutinių formų vartojimą Kriukų apylinkių šnektose. Gaila, kad naujausiuose tarminių tekstų leidiniuose – Ž. Markevičienės „Aukštaičių tarmių tekstuose“ (II dalis, 2001) ir „Lietuvių kalbos tarmių chrestomatijoje“ (2004) – neskelbiama tekstų iš Kriukų.

Šio straipsnio tikslas – glaustai aptarti Kriukų šnektos kirčiavimą, garsyną, morfologiją, sintaksę ir žodyną. Daug dėmesio kreipiama į netradicinius, mažiau kalbinėje literatūroje nagrinėtus reiškinius. Teiginius stengiamasi kuo gausiau iliustruoti ištaisais sakiniais. Aptariant Kriukų šnektos ypatybes daugiausia naudojama si aprašomuoju metodu. Medžiaga – kartu su ŠU studentėmis lituanistėmis per 2003 m. „Versmės“ ekspediciją Kriukų apylinkėse padaryti įrašai⁵.

¹ Pagal tradicinę K. Jauniaus–A. Salio klasifikaciją kriukiečiai yra *pantininkai* (nesiaurina tvirtapradėms kirčiuotų ar tvirtapradės prigimties dvibalsių *am, an* pirmųjų dėmenų, žr. 2.4.).

² Taip pat žr. *Lietuvių kalbos atlasas 2*, 1982, žml. 5–8, 16–18, 21–26, 37, 43–46, 55–57, 61, 63, 71, 72.

³ Šiaurės vakarų panevėžiškiai užima plotą tarp Saločių, Kriklinių, Šeduvės ir Kriukų, t. y. didesnę Pakruojo ir Pasvalio rajonų dalį, taip pat gretimus Joniškio, Radviliškio ir Panevėžio rajonų pakraščius (Garšva, 1982a, 4). Anksčiau ne kartą šio ploto šnektas buvo bandoma jungti į vadinajamą *Mūšės upyną* (plg. *Lietuvių kalbos tarmės*, 1970).

⁴ Kriukai yra 15 km į šiaurės rytus nuo Joniškio, netoli Latvijos sienos. Miestelis suaugęs su to paties pavadinimo kaimu. 1792 m. apylinkės gyventojai savo lėšomis pastatė katalikų bažnyčią, kuriai 1841 m. vyskupas Steponas Giedraitis suteikė parapijos teises (Kviklys, 1983, 253).

⁵ Ačiū puikiems šnektos pateikėjams: Teodorai Kilčiauskaitei, gim. 1911 m. Dārginių k., gyv. Kriukuose; Genovaitei Kanišauskienei (Jasiulytei), gim. 1925 m. Bikaičių k., gyv. Kriukuose; Onai Indriulienai (Sabaitytei), gim. 1925 m. Gailiūnų k., gyv. Blauzdžiūnuose; Valerijai Petrulaitytei, gim. 1925 m. Cibukų k., gyv. Kriukuose; Onai Blavašiūnienei (Ladgaitei), gim. 1926 m. Mankūnų k., gyv. Kriukuose; Jonui Augustauskui, gim. 1928 m. Kriukuose; Janinai Bronislavai Šimkevičienei (Umbrasaitėi), gim. 1931 m. Blauzdžiūnų k.; Alfonsui Bučui, gim. 1931 m. Laukūnų k., gyv. Blauzdžiūnuose; Benediktai Gečiauskienei (Jasiulytei), gim. 1934 m. Bikaičių k.; Juzefai Bernotaitei, gim. 1943 m. Kriukuose.

Šnektos ribos

Rytuose šnektos ribojasi su Žeimėlio šnektą (apie pastarąją yra duomenų kraštotyrynininko Juozo Šliavo darbuose, 1974; 1996), pietuose – su Pășvitinio šnektą (apie šią žr. Bilevičius, 1956; 1978; 1999). Šiaurinė šnektos riba sutampa su Latvijos siena. Vakaruose Kriukų šnektą susisiečia su vakarų aukštaičių šiauliškių Joniškių šnektą. Pakraštiniai Kriukų šnektos kaimai vakaruose: Latveliškiai, Žardėliai, Mankūnai, Svirai, Skakai, Vagariškiai.

Svarbesnės Kriukų šnektos ypatybės

1. Kirčiavimas

1.1. Šnektai būdingas visuotinis „aukštaitiškasis“ kirčio atitraukimas. Kirtis iš ilgųjų (tvirtagalių, neretai ir akūtinųjų) ir trumpųjų galinių skiemenų atitraukiamas į priešpaskutinį žodžio skiemenį, pvz.: vns. įnag. *vai.k** „vaiku“, vns. vard. *palan̄.k^b* „palanki“, *šak^b* „šaka“, *panāš^b* „panaši“, dgs. kilm. *vai.ku⁶* „vaikų“, *palan̄.ku* „palankių“, *šaku* „šakų“, *panāšu* „panašių“.

1.2. Kriukiečiams būdingo visuotinio kirčio atitraukimo nereikėtų painioti su žodžių perėjimu iš galūninio kirčiavimo (kilnojamojo kirčio paradigmos) į pastovų žodžio pradžios kirčiavimą. Kriukų šnektose (kaip ir daugumoje visuotinių kirčio atitraukimą turinčių šnektų) pagal vienaskaitos galininką daugiaskiemeniams 3^a ir 3^b kirčiuočių daiktavardžiams linkstama apibendrinti pirmojo skiemens kirčio vietą, balsio kiekybę ir priegaidę (pvz.: *pā.vaṛde* „pavardė“, *dó.bil̄ę* „dobilai“; žr. Zinkevičius, 1966, 45–48; 1979; Kačiuškienė, 2001a): *o.ta.ki.ta* [žmogaus] *pā.vārdeš nepri-si.mæn⁶* // (Kriukai), *o.rāudoṛ'nū.ju.dó-bi.lu.tę* [šviės⁶ iṛ-ī-ra | bá.lt⁶s mæd⁶s] // (Laukūnai), *dāba dāuḡāu nusi.pærkxzm* [...] | *kāt.īr* [tu.pī.nigu.teip] [skrōmnę ī-ra dā-ba] // (Blauzdžiūnai), *tæn.bū.w(a) ā.tlaidę lāuksodī* // (Dārginiai), *bū.wa.tæn.dō.pā.statę* | *vien⁶s.lā.fvu.tāš.jāu.pū.nkt⁶s* // (Bikáičiai).

* Šnektos pavyzdžiai rašomi moksline fonetine (kopenhagine) rašyba (plačiau žr. Skirmantas, Girdenis, 1998). Ženklių reikšmės: taškas aukštai (˙) dešinėje raidės pusėje rodo, kad balsis (ar dvigarsio dėmuo) yra ilgas, taškas žemai (˘) – kad balsis (ar dvigarsio dėmuo) pusilgis; ˘ – kairinis kirčio ženklas, kuriuo žymimas trumpųjų skiemenų kirtis; ˘ – dešininis kirčio ženklas, kuriuo žymima ilgųjų skiemenų *tvirtapradė* priegaidė; ˘ – riestinis kirčio ženklas, kuriuo žymima *tvirtagalė* priegaidė; ˘ – ilgųjų (ir pusilgių) skiemenų priegaidės variantas, vadinamoji *vidurinė* priegaidė; ˘ – atitinkamai pagrindinis ir šalutinis kirtis; α – trumpas redukuotas *a* balsis; ā – balsis *a* su *o* atspalviu; æ – platesnis už *e* balsis su *a* atspalviu; ē – neįtemptas, tarpinis tarp *e* ir *i* balsis; ė – siauras ir labai įtemptas vidutinio pakilimo balsis; ėė – suužpakalėjusių *e* ir *ę* tipo balsių atmaina, vartojama tik po kietųjų priebalsių; ĩ – neįtemptas, atviresnis už *i*; ĩ – neskiemeninis *i*, pakeičiantis išblėsusį *j*; o – siauras ir labai įtemptas vidutinio pakilimo balsis; o – siauras neįtemptas, tarpinis tarp *o* ir *u* balsis; ō – labai supriešakėjęs *o*; u – neįtemptas, atviresnis už *u*; ū – neskiemeninis *u*, pakeičiantis išblėsusį priebalsį *v*; ˘ – redukuotas murmamas (vos girdimas) balsis, būnantis galūnėje po kietųjų priebalsių; ˘ – redukuotas murmamas balsis, būnantis galūnėje po minkštųjų priebalsių; ʒ – afrikata *dž*; ʒ – afrikata *dž*; ŋ – gomurinis priebalsio *n* variantas, vartojamas prieš minkštuosius priebalsius *k*, *g*; ŋ – gomurinis priebalsio *n* variantas, vartojamas prieš kietuosius priebalsius *k*, *g*; ʔ – sukietintas priebalsis *l*; *p t k*... – suskardėjimas; *b d g*... – suduslėjimas; *f d b*... – suminkštėjimas; ˘ – nekirčiuoto ir kirčiuoto žodžio jungtis; ˘ – nekirčiuoto ir kirčiuoto žodžio jungtis su skiemens ribos pokyčiu; | – intonacinio vieneto pauzė; | – neryški intonacinio vieneto pauzė; ʃ – netikėtas kalbėjimo srauto pertrūkis arba staigus intonacijos posūkis; // – intonacinio vieneto pabaiga; -- – netikėtas šnekos srauto pertrūkis žodžio viduryje; - – atviroji sandūra, žymima balsių junginiuose, kurie be šio ženklo gali būti skaitomi kaip dvibalsiai; () – išnykęs garsas ar skienuo, [] – autoriaus intarpas.

⁶ Visi neredukuoti galūnių balsiai šnektose fakultatyviai gali būti ištariami ir kaip pusilgiai. Dažniau pusilgės būna tos galūnės, kurios yra turėjusios ar bent galėjusios turėti kirtį (plg. Kačiuškienė, 1982b, 39; Girdenis, Židonytė, 1994, 136).

Tiesa, šiaurės panevėžiškių patarmėje net tas pats žodis gali turėti ir atitrauktinį, ir apibendrintą kirtį (Kačiuškienė, 2001a, 202–203). Kriukiečiai bene įvairiausiai kirčiuoja žodį *vakaras*. Net vieno žmogaus kalboje pramaišiu pasitaiko dėsningos atitrauktinio kirčio (*vakàrēs* tipo) ir apibendrinto kirčio (*vàkarē* tipo) formos (balsio kiekybė ne visada apibendrinama). Plg.: *tei(p) pà.d̄gæguzī.nēž bú.d̄xva vakàrēs tam ká.im^o* // *vàkarēs dxinúodxva | kàs grá.žu bxl̄sə turē.d̄xva | dxinúodxva | susē.ī | jāunī.m^s* // *vàkarēs bxī.s^o bú.d̄xva* // (Darginiai).

Vyraujančių paradigmos formų balsio kiekybę kriukiečiai kartais išlaiko ir dviskiemeniuose galūninio kirčiavimo žodžiuose (pvz.: *ná.mē* „namai“, *skrū.zde* „skruzdė“): *of_īr_bòs t̄.và ná.mē* // (Darginiai), *tr̄.nē d̄auḡá.us^o nò dvī.ljktos v̄.lxndos | iki_ān.tros v̄.lxndo(s)² | skrāi.da* // (Laukūnai), *iš_mel̄.ñu.mā.m^o bú.wa kl̄.l^s | o_tēv̄.l^s tēgi | viētēn^s* // (Bikaičiai), *tranēn^s p̄ær^s išp̄jō.v̄o | žū.r^o ka_dá | arkū.ču. vištiek paliēk_nō | skrū.žžu. rú.kštēs* // (Laukūnai).

1.3. Seniai pastebėta, kad rytų aukštaičiai panevėžiškiai kirčio paprastai neatitraukia iš aukštesniojo laipsnio prieviksnių (*d̄auḡáū, gēr̄áū...*), galūninio kirčiavimo įvardžių (*anàs, katràs...*), būsimosio laiko trečiojo asmens (*rašōs ~ rašis* „rašys“...) (Zinkevičius, 1966, 38) ir liepiamosios nuosakos vienaskaitos antrojo asmens formų (*adbē.k...*) (Garšva, 1982b, 71, išn. 25). Pvz.: *señáū_tī | kopū.stu.tá.ŋkē v̄.rdxva | bx̄.š̄ču* // (Darginiai), *señáū žmó.n^s meilēsēn^o bú.wa kazib_dàba | dàba l̄àbē žāū.rus palī.ka* // (Darginiai), *užm̄i.nkē | nò_ī d̄auḡáū t̄x̄.sē | t̄òk^z.baka'n̄òk^s | k̄æpa'l̄òk^s t̄òk^s* // (Darginiai), *e_tà.d^o | jāū | v̄.lgēf̄ nē.sē_čē | i_š̄i.tò.gà.lò | o_mē.s.ī.anò.giv̄æ.nxm* // (Blauzdžiūnai), *vēs^o [samdiniai] atēi.d̄xva_n(u) | n(u)_ū.tænōs | n(u)_ū.kmēf̄gēs | iš | iš_anò.s.pū.sēs* // (Kriukai), *anāis lāi.kēs | tē_làbē mā.žē* [važiuodavo į Ameriką] // (Darginiai).

Tačiau Kriukų šnektoje neretai kirtis iš aukštesniojo laipsnio prieviksnių ir įvardžių atitraukiamas: *tòks | nu_bū.l^s | jāū t̄òks | jāū já.ut^s | kaip_sēñáū šāū.gdxwom^o* // (Bikaičiai), *m̄x̄.čē s̄akō | gēr̄áū aš_neb̄ælx̄i'kí^o [vištų]* // (Darginiai), *ižgērs_àlò(s) | štikl̄i.nē | iis_neb̄æ'gá.l^o d̄auḡáū nē_dī.r̄p̄t̄ niēka* // (Kriukai), *ī d̄auḡáū | kēl^s k̄æ.t^s_ē | pa-- | pava'nó.īo | pava'nó.īo su_tó.m d̄ilgi'nē.t̄ēm* // (Darginiai), *ny_d̄auḡáū | uš_kòku tr̄ēju m̄æ.tu išē.īe iš_ká.ima vēs^o* // (Kriukai), *išplū.gdxva | išplū.gdxva | d̄auḡáū išsu'kuodxva [linus]* // (Darginiai), *āḡ.kš̄čāū n̄æ'v̄.l̄gi.dav̄(m) m̄ē.sos n̄ækàd^o vakàrēs | n̄ækàd^o vakàrēs n̄æ'v̄.l̄gi.dav̄xm* // (Darginiai), *l̄xngē ižbi'rē.īe tie_mú.su m-- | iš_ànò.s.pū.sēs labjāū* // (Blauzdžiūnai).

Ypač įvairuoja įvardžio *viskas* ir prieviksnių *niekaip* kirčiavimas (vyrauja galūninis): *viēn^o st̄a.te | kēt^o nusi.vērte | īr_usī.bx̄ige | v̄iskàs* // (Bikaičiai), *o_kaip_uzē.īe kò.luk^s | tēgi | v̄iskas išē.īe ī_kò.luk^o* // (Bikaičiai), *d̄auḡáū uzē.īe tarī.bu.vxl̄.ž^o | tàd^o v̄iskò.á.tēme* // (Kriukai), *južp̄.pos rēiks pakl̄a.ušf̄ | tà_jāū tē_v̄iskò.žī.na* // (Darginiai), *α_dàba | načē.l̄nikē pas̄i.m^o v̄iskò* // (Cibukai), *tàd^o [per užgavėnes] | v̄iskà. | pr̄isi-- | juòku pr̄itai'si.d̄ava* // (Darginiai), *dàba v̄iskò p̄irkt̄i.n^o v̄á.lgom* // *dúon^o pas̄i.bx̄ige | kl̄.tò kēp̄ | īr̄ | gr̄i.nē | gr̄i.nē s̄á.va r̄òḡu* // (Bikaičiai), *v̄iskò | d̄aba nū.vēč^o v̄iskò* // (Kriukai), *p̄á.dave_ma.ñ ī_tā.s_jāū van̄æt^s | liēpe ēī.t̄ nupr̄au-- | nūmaz'gó.(t̄) tuo(s)_sužēi.st^s | mēs niēkaip n̄ægá.l̄æm̄* // [...] *maī_ki.tos jāū_sē.nē.snēš | ēī.n^o | o_m̄æ.s | t̄ò.z_dv̄ē t̄òkōs | nu_nīkaip n̄ægá.l̄æm̄ | nu_n̄ægá.l̄æm̄ pri-ēī.t̄ prē.ta_žmò.gos* // (Bikaičiai).

1.4. Teigiama, kad rytų aukštaičiai panevėžiškiai šiaurėje daugiskaitos įnagininko formas su atitrauktinio kirčiu (pvz.: *šakom* „šakomis“, *katēm* „katė-

⁷ Tradiciškai būtų *on.tros v̄lxndos*. Teiginių neilustruojančios netradicinės formos toliau neaiškinamos, o tik pabraukiamos.

⁸ T. y. „vadindavom“. Plg. latvių *saukt* „vadinti“.

mis“) ir galūnėje kirčiuojamas daugiskaitos naudininko formas (pvz.: *šakó'm, katé'm*) vartoja kaip sinonimus abiem linksniamis reikšti (manoma, kad taip atsitikę dėl sutapusių šių linksnių šakninio kirčiavimo formų, plg. *žė.mėm̃* „žemėms“ ir „žemėmis“; žr. Zinkevičius, 1966, 49). Iš surinktų pavyzdžių matyti, kad kriukiečiai dažniau vartoja „inagininkes“ daugiskaitos naudininko formas, t. y. su atitrauktiniu kirčiu. Plg.: *dàba_tę ĩ ne_gægužĩ.nu. | ne_su.e.'jĩ.mu. | nẽ[ra] žmõnim_kõr* // (Gailiūnai), *tę_tuo(s) šd.ud's plė:še | ir_dà.ve ė:žd gĩ.vulėm̃* // (Darginiai), *vai.kẽm kãps bli'n's | vá.lgẽk tu_pát* // (Mankūnai), *tę_dãuãũ | kãip_jãu vai.kẽm rėi.k(e) ėĩ.fĩ.mõkĩ ktę | tẽ_kõ tã.n_i_lãt-vejo tá.is^o | parẽ:jõm vėl_adgã.l* // (Bikaičiai), *vai.kẽm ĩ ramĩ.bẽs nãbũ.wa | pa-á.ugẽ | rėĩ.k^o aĩ.f ĩ gani'ĩ* // (Gailiūnai) ir *mãñ_tã.ka šó.kĩ | o_mã.na vai.kã.m netã.ka* // (Blauzdžiūnai), *ka_ba-rã.nku nu_põř.gdãva vai.kã.m | bẽĩ ĩ lãbẽ põ_mãžẽ ĩ põř.gdãva* // (Blauzdžiūnai), *mĩ.šine bú.dã-va givulã.m* // (Kriukai). Prie balsinių, i kamieno daiktavardžių daugiskaitos inagininko formas šnektoje, priešingai, linkstama kirčiuoti „naudininkiskai“, t. y. tvirtapradiškai galūnėje. Plg.: *me.s_nebã'gã.lãm̃ – tà su_dviẽm lã.zdõm | à(š) su_viẽn^o dá* // (Darginiai) ir *krai'ĩ dãva tuos_nãm's ĩ vò's^s | pãr_vò's^s aĩ.dãva | naktĩ.m aptę.gdãva | bã.lzdãvas [stribai]* // (Darginiai), *nãbũ.dãva prẽ_liẽtuwõs rĩ.žũ. | aš_nẽžõnõ | nẽpõř.gdãva | nãbũ.dãva | ne-- ĩ nãturgã'wõ.dãva su_kĩ.tõm šalĩ.m* // (Blauzdžiūnai), *tã.n_bõ'sẽ tõkẽ žõnẽ | ir_sũ_duri.m tõ-kõm* // (Kriukai).

Iš įvardinio linksniavimo būdvardžių, skaitvardžių ir įvardžių vienaskaitos naudininko galūnių kirtis neretai gali būti neatitrauktas: *dãba lí.trõ* [degtinės] *supĩ.lk venã.m | dá ĩjz_dãĩ.ras | ka_mãžẽ* // (Kriukai), *mẽ's^o nẽšvėĩ.k^o sãnã.m | gẽrãũ ĩš_pĩeniška* // (Darginiai). Kartais kalbamoji galūnė ištariama net su tvirtagale priegaide (turbūt todėl, kad sutapo šakninio kirčiavimo formų vienaskaitos naudininko ir vietininko linksniai, pvz., *dĩ.rbančã.m* „dirbančiam“ ir „dirbančiame“; žr. Zinkevičius, 1966, 49). Plg.: *venãm brõ'l^o | i_ketãm brõ'l^o i_dã.rgen's nu_põř.ka | põ_kã.turẽž'de.šẽmĩ ĩktã.ru su_vò's ĩ žẽ.mẽš* // (Darginiai), [arkliui] *apẽ_ãũ.s^s vẽsõř ĩ palĩ.ka žẽl^o plãukẽ ĩ jãm | ė. ĩ użã.uga nõ_vĩen gẽluõũ* // (Laukūnai). Sunku pasakyti, katra kalbamųjų formų priegaidė šnekta būdingesnė.

1.5. Kai kurie žodžiai skiriasi nuo atitinkamų bendrinės kalbos (toliau – bk) variantų savo priegaide (pvz.: *gimĩnãĩ.te* „giminaitė“, *bãdã.rb^s* „bedarbis“): *dãuãũ ĩ gimĩ'nãĩ.čũ ĩ vai.kòk^s ãugõnõ* // (Darginiai), *tẽ_gimĩ'nãĩ.te mu.m_pã.talinẽ išplã.un^o* // (Darginiai), *ta ĩĩdřulĩ'te mãñ_lãbẽ drã.uge | lèl^s nã.ždãva | 'bõ'vi.dawõmẽš me.š_čẽ | viẽnu.mã.tu_mã.s* // (Blauzdžiūnai), *dãba dãũg tu_žmõ'ũnũ bãdã.rbũ* // (Darginiai), *nu_dãba_jãu uštãi'sĩ't^o | tie_kẽlẽ visũ.r bú.wa* // (Bikaičiai), *kĩtũ.r mãtẽ | ĩš ĩ líepũ vĩ'ž^s dĩ.rbdãva | líepũ.tũ ĩ kãř.nũ* // (Kriukai).

1.6. Kai kurių žodžių kirčiuojamas kitas skiemuo nei bk (pvz.: *ligõnĩ.ne* „ligoninė“, *panã.ikĩnĩ* „panaikinti“): *bõvõ ĩšvã'žã.v^s i_tõ ĩ slãũ.gõs ligõnĩ.ne | slãũ.gõs_tõ. ĩ ligõnĩ.ne* [vns. vard.] *kõr_ĩ'ra ĩ jõ'nĩšk^o* // (Darginiai), *ligõnĩ.ne jõ'nẽšk^o bú.wa* // (Blauzdžiūnai), *nõ_tãd^o jãu mú.su_tõ_kã.imõ panã.ikĩna | jãu_skaĩ.tas ne_givẽ.nvete* // (Bikaičiai), *tõkẽ žmõ'n^s | kõr_jãu ne_tẽp_lãbẽ mõ'kẽt^o | visãĩ kĩ.t^s ãkcãnt^s ĩ'ra* // (Blauzdžiūnai).

1.7. Priesagos *-ininkas* (šnektoje išlaikytas senesnis priesagos variantas *-inykas*) vedinius linkstama kirčiuoti šaknyje: *pas_mũ.m čẽ_ĩ'ra givẽ.nẽ 'kã.ri.nĩ.kẽ tõkẽ* // (Blauzdžiūnai), *givã.nã tõkẽ 'kãñ.pi.nĩ.kẽ | ĩje_ãĩ.dãva dĩ.rpĩ pas_tuõs 'ũ'kĩ.nĩ.k^s* // (Blauzdžiūnai), *tãrdĩ.dãva | prĩvã'žẽ.vẽ kòkẽ ĩ 'vãĩ.di.nĩ.kẽ bãĩsã.us^o | arbu_tẽp ĩ pãmã'tĩ's^o | ka_jãu šřõbu.põĩ.n^(s) sõ'dẽn^s* // (Darginiai). Bet plg.: *kòkẽ_tã.n ĩ tã.n_vãĩdi'nĩ.kẽ bú.wa*

// (Darginiai), *arbu_tėip* / *žurė_k_tuos* / *tuòs_jáu* / *tuòs_jáu* / *miški'ni'k's* / *kor_mėšk's bú.wa*
ižbė'gę no_ká.ra / *slę--* / *slá.pšteš* // *gi_tuò(s) šá.udi.dzva* / *gul'di'dzva_un* / *un_gá.fvęš jō'nišk's* /
*un_trata'vá.ra*⁹ / *sugul'di'dzva* // (Darginiai).

2. Fonetika

2.1. Šnekoje vartojami trijų ilgumų balsiai: ilgieji, pusilgiai, trumpi.

2.1.1. *Ilgieji* balsiai gali būti tik kirčiuotame žodžio skiemenyje. „Visą“ ilgumą išlaiko stipruji (negalini, senovini) kirtį turintys ilgieji balsiai *i*, *ie*, *ę* (*ę*), *e* (*ę*), *a*, *o*, *uo*, *u* (~ bk *i*, *y*, *ie*, *é*, *ę*, *a*, *o*, *uo*, *u*, *ū*), pvz.: *tī'l*^b „tyli“, *rū'p*^b „rūpi“, *piév*^b „pieva“, *púod's* „puodas“, *gė're* „gėrė“, *rō'že* „rožė“, *tō*¹⁰ „toje“, *grė'ž*^b „grėžia“, *tā* „to“. Įsidėmėtina, kad šnekoje labai siaurai vartojami ilgieji balsiai *e* ~ bk *ę* (kirčiuotame žodžių kamieno) ir *a* ~ bk *o* (oksitoninių įvardžių galūnėje) (Girdenis, Židonytė, 1994, 117), pvz.: *mà.tę* / *kai'p_mĩ.re ta_žmò'n'já* // (Bikaičiai), *gí'vule* / *nətu'rė'dzva iš_ká' laikí'f* // (Blauzdžiūnai). Tokie pat balsiai yra ir skiemenyse, turinčiuose kirtį, apibendrintą 3^a ir 3^b kirčiuotės žodžių trečiajame nuo galo skiemenyje (ten pat, 121; 126; taip pat žr. 1.2), pvz.: *á'žolę* „ažuolai“, *dúonkep's* „duonkepys (-is?)“.

Ilgieji balsiai, kirčiuoti silpnuoju („neocirkumfleksinės“ ar „neoakūtinės“ priegaidės) kirčiu, tariami šiek tiek trumpiau, bet vis tiek išlieka ilgesni už pusilgius. Šitoks tarimas būna „senovinėse“ vienskiemenėse bei oksitoninėse formose (pvz.: *tū* „tu“, *trĩ's* „trys“, *pi'ks* „pyks“, *išk'š* „iškęs“), taip pat skiemenyse su atitrauktiniu kirčiu (pvz.: *tī'l*^b „tyliu“, *dú'st*^b „dūstu“, *ižgrė'st*^b „išgrėžti“, *giėšmėš* „giesmės“).

2.1.2. *Pusilgiai* būna balsiai *i*, *u*, *e* (*ę*), *a*. Jie galimi tik kirčiuotuose skiemenyse, turinčiuose stipruji (senovini, neatitrauktini) kirtį, pvz.: *tī'kė'r's* „tikras“, *tū'p*^b „tupi“, *nā'm's* „namas“, *nė'r*^b „neria“. Pusilgiai balsiai turimi ir tada, kai atitrauktinis kirtis apibendrinamas visai paradigmui, dažniausiai 3^b kirčiuotės vardažodžiuose (Girdenis, Židonytė, 1994, 123; dar žr. 1.2), pvz.: *gĩ.mene* „giminė“, *á'vėl's* „avilys“, *šė'pėt's* „šepetys“.

Skoliniuose ir naujažodžiuose pusilgiai taip pat būna stipruji kirtį turintys *ę*, *o* ~ bk *e*, *o* (pvz.: *tapė.tę* „tapetai“, *kō'sk's* „kioskas“): *tie_kėt' nənó.r'já prijėm'f* [i kompanija] / *no_tę_ũš' / nu'pōř.ka_ciga'rė.tu* // (Kriukai), *pas_mú.m_jáu tie_á.tlaidę* / *ta_škaplė'r'nė'ta* / *no_tę_tàd' jáu tōk'os lotė'rijos bú'dzva* // (Bikaičiai).

2.1.3. *Trumpi* visi balsiai dažniausiai būna nekirčiuotuose skiemenyse (retkarčiais ilgieji balsiai trumpinami iki pusilgių), pvz.: *givi'be* „gyvybė“, *kėmė.l's* „kiemelis“, *suri'be* „sūrybė“, *dovanó't*^b „dovanoti“, *doni'te* „duonytė“, *neši.m's* „nešimas“, *pasá.ke* „pasakė“, *givė'nė'm's* „gyvenimas“, *kàs* „kas“, *nėš* „neš“.

Trumpi balsiai dar turimi skiemenyse, kirčiuotuose silpnuoju (atitrauktiniu arba galūniniu, išlaikomu vienskiemenėse arba labai retose oksitoninėse formose) kirčiu, pvz.: *ák's* „akis“, *gė'r*^b „gera“, *mėšk's*^b „miške“, *sōp*^b „supu“, *ràs*, *katràs*.

Kartais trumpi jungiamuosiuose balsiuose ar naujesniuose žodžiuose būna padėtinio ilgumo *a*, *e*: *bú'dzva pavà.sare sė'į*^b / *pakòl' apsė'į*^b / *tę_rėi.k*^b / *i_səkmàdėnėš* / *i_šəštàdėnėž dí'f'p'f* // (Blauzdžiūnai), *o_šəštàdėn*^b / *tę_niėka* / *ne_žvákėš nē-ū'spuč*^b [žydas] // (Cibukai), *penktàdėne vakàr*^b / *sá.ūta* / *nusi'tá.ide* / *jáu_šàb's* / *jáu_ži'd's*

⁹ „Šaligatvio“. Perdirbtas skolinys iš slavų kalbų.

¹⁰ Stiprusis galinis kirtis įmanomas tik morfologiškai sutrumpėjusiose ar galūninio kirčiavimo formose, pvz.: *anō* „anoje“, *galvō* „galvoje“, *šó'k*. Ilgojo *a* jose nebūna (Girdenis, Židonytė, 1994, 123, išn. 16).

jāu_kvī.t | nebe'dlōrps // (Cibukai), *ny_dúodxva kòk's pàšxp's | mųsė.(t),dāu-gæ'vzi.keṁ_to.m* // (Blauzdžiūnai), *i_lāfvejo ā.dzvo dāuḡāu rū.su lz.kēs* // (Blauzdžiūnai).

2.2. Trumpieji balsiai *i*, *u* dažniausiai platinami į *e*, *o* arba *ō* šiose pozicijose:

a) kirčiuoti atitrauktiniu kirčiu (*vēs* „visi“, *tōp* „tupi“, *lōḡ* „liga“, *nųskōs* „nuskusi“¹¹, tariam n. *nejōstu* „nejustu“);

b) kirčiuoti pagrindiniu kirčiu istoriškai galiniame skiemenyje arba vienskiemeniuose žodžiuose (*maṭōs* ~ *matīs* „matys“, *pritrōks* ~ *pritruks* „pritrūks“, *dvē* „dvi“, *dō* „du“);

c) kirčiuoti dvigarsiuose *i*, *u* + *l*, *r*, *m*, *n*, kai jie: tvirtagaliai (pvz.: *teṛ.pēs* „tirpės“, *pōṛ.štē* „pirštai“, *pol.kō* „pulka“), „neocirkumfleksiniai“ (turintys vadinamąją vidurinę atitrauktinio ar galinio kirčio priegaide, pvz.: *šē.l.t* „šilti“, *vō.l.ku* „vilku“, *ve.lks* „vilks“) ir „neoakūtiniai“ (turintys staiginę atitrauktinio kirčio ar galinio skiemens priegaide, pvz.: *pē.ln* „pilni“, *pō.rm* „pirma“, *iškōltu* „iškultu“, *pōls* ~ *puls* „puls“) (Girdenis, Židonytė, 1994, 132).

Minėtose pozicijose balsis *i* prieš minkštuosius priebalsius platinamas į *e*, prieš kietuosius priebalsius į *ō*. Balsis *u* ir prieš minkštuosius, ir prieš kietuosius priebalsius platinamas tik į *o*: *i_tišē i_pēṛ.t* | *karē.vu tu_sužēi.stu mazgō.t* // (Bikaičiai), *reṭ.ktu maṅ_ūsira'si.t* | *višād uzmōṛ.št* // (Darginiai), *klojī.m's tē_tæn.já.uj* | *tæn_mī.ndxva tuōs | mī.ndxva | tuōs | tuos_lōn's* // (Darginiai), *išplū.gdxva tuos_lōn's | tād pərdúodxva žī.dēm* // (Blauzdžiūnai), *maṅ_ā salō.tu.pō.ln'ēž* // (Darginiai), *dāba jāunī.m'tē_tōkrē.lū.dnē* // (Gailiūnai), *kās isiga'tē.je | dāuḡāu nųsi'pōṛ.ka tu_žē.m.u. | kās | kas_mažāu* // (Darginiai), *nųsi'vi.dava grāž's* | *apiva'rōk's | kaip_ka mōkē.dava | nųvi.dava* // (Gailiūnai).

2.2.1. G. Kačiuškienė yra pastebėjusi, kad „dabartinėje Kriukų tarmės atstovų kalboje labai dažnai atitrauktinio kirčio skiemenyje [trumpųjų *i*, *u* – A. K.] balsių platėjimo nėra, tokio skiemens balsis išlieka siauras ir pailgėja“, pvz.: *dū.kra* „dukra“, *ižbū.vō* „išbuvo“ (2001b, 62). Per „Versmės“ ekspediciją surinktoje medžiagoje taip pat esama tokių neplatavimo atvejų. Tačiau, atrodo, dažniau *i*, *u* platinami, tik kiek netradiciškai: *i* prieš kietuosius priebalsius neretai platinamas ne į *ō*, o paplatėja tik iki *e*,¹² (pvz., *mēšku* „mišku“ vietoj lauktinos formos *mōšku*), o *u* platinami tik iki *u*. Itin retai *i* prieš minkštuosius priebalsius neišvirsta į *e*. Pvz.: *o_kēt's* (lauktume *kōt's*) *mēt's i_lōṅ.kavo jie_išē.je givē.nē* // (Mankūnai), *ir_jei.gu | bækōn's gē.r's | teṅ.k* (lauktume *tōṅ.k*) | *ta_mē's* | *iš_kā.ta sumó.k'tōkō sū.mō.pī.nigu* // (Kriukai), *lī.nu.čē_nebæ-āu'gī.n'niēks* // (Kriukai), *čē_nebæ-āu'gī.n' | næ-aci'mó.k' lī.nē* // (Kriukai), *ka_čē_tie_mī.ške vēs ne_tēip_āṛ.t* // (Blauzdžiūnai), *nē.ra* [čia] *tōku | mī.šku. šlāpū* // (Blauzdžiūnai), *šāu.lū. tæ.n.rajōna mēške dī.dele* // (Kriukai), *kīto(s)* (lauktume *kōtos*) [tarnaitės] *sā.ka | skān' dūon' | kīto(s) sā.ka | tōk'rá.ug* | *aci'dúod' | nækān' | i_vī.skas* // (Gailiūnai), *aš_vá.ikščōjo | apliṅk_tuos | bēt's* // (Laukūnai), *nų_māžu. tōku | plō.nu. čæba'tē.lū jāu_aci'rā.da | eṛ | jāu | pasku'ti.nēs mē.tēs eṛ_mā(ṅ) | nųpēṛ.gdxva* (lauktume *nųpōṛ.gdxva*) // (Kriukai), *kāukā.ziškos* [bitys] *iš_vī.sa.jō.s - nepī.ktoš | tī.ktaxi* (lauktume *tōktoš*) *grāi.t pajū.zdxva mā.du* // (Laukūnai), *ka_čē mōkē.dava sū.vē.lf | čē_tuō(s) | snū.k's pa-da'ri.dava* // (Gailiūnai), *i_dā' iž_gūmōš* (lauktume *gōmōš*) *tōkōš padī.rbdava | gūmēn's* [nagines] // (Blauzdžiūnai), *gū.mōš*

¹¹ Šiaurės panevėžiškiamis būdingas „rytietiškas“ būsimosio laiko formų kirčiavimas, plg.: *rēš* ~ *riši* „riši“, *nųskōs* ~ *nuskusi* „nuskusi“ (Girdenis, Židonytė, 1994, 120, išn. 5).

¹² K. Garšvos nuomone, bent vakarinėje šiaurės vakarų panevėžiškių dalyje balsis *i* pirmiausia buvo paplatintas į *e* ir tik vėliau prieš kietąjį priebalsį paplatėjo į *ō*. Tas platėjimo procesas dar nepasibaigęs ir dabar (1982b, 69, išn. 17).

(lauktume *gòmos*) *gē_tei(p)_pē̃.kī næbú dæva* // (Blauzdžiūnai), *kø.ĭ_sŭ_ærklū.k** (lauktume *ærklòk**) *tak_tak_tak_tak* [nuvažiuoji į Rygą] // (Gailiūnai), *iš_laždi'nišku. | i(š)_žėimė.le | iš_krūku.* (čia ir toliau lauktume *křòku.*) *suťė:gdæva ta_jãunī.ma* // (Gailiūnai), *bæd_bū.wa žė.me | çę_uš_krūku. | kilòmætras* // (Kriukai), *iř_ış_krūku. tòkę mó_kitojė dzinuoť ,atva'žiuodæva* // (Gailiūnai), *krūku. ,bažni'tė_ťa bū.wa tòk* męđi.ne* // (Darginiai), *gĭ.lę* (lauktume *gęlę*) *prĭ.kase* // (Kriukai).

Tradicinės ir netradicinės šnektos formos pavartojamos net tame pačiame sakinyje. Plg.: *šãũ.gdæva sřřòbę | sřři.bę* // (Darginiai), *tegi_senãũ | mad_gi_bú dæva pĭřšlĭ bõ(s) | supęř.ždæva | kõ:* // *dãba jãu_nebė* [ra] *tòku* // *dãba pã.t*(s) ,susi'rxñ.d* | o_tãd* | jãu_supõř.ždæva* // (Bikaičiai).

Atitrauktinio skiemens pusilgiai *i*, *u*, be abejo, yra naujoviškesnis reiškinyss nei tos pačios pozicijos *i* ir *u* menkesnis platinimas. G. Kačiuškienė prieina prie išvados, kad šitaip elgdamiesi (t. y. tardami siaurus, pusilgius *i*, *u*) „Kriukų apylinkių gyven-tojai, veikiami šiauliškių tarmės, pagal senovinį kirtį turinčių formų analogiją bando šiek tiek „pakoreguoti“ ir supaprastinti tradicinę panevėžiškių tarmės kirčiavimo sistemą, visose formose įsivesdami apibendrintą paradigmos kirtį“ (2001b, 62). Su nurodoma vidine šio reiškinio priežastimi nesutikti neįmanoma, tik vargu ar galima kalbamąjį *i*, *u* neplatinimą aiškinti dar ir šiauliškių tarmės įtaka. Su Kriukų šnektą besiribojančioje vakarų aukštaičių šiauliškių Jonišio šnektose *i*, *u* atitrauktinio kirčio skiemenyse platinami lygiai taip pat kaip Kriukų šnektose, o pasitaikantys neplatinimo atvejai yra tokie pat nedėsningi kaip kriukiečių kalboje.

2.2.2. Gavusių atitrauktinį kirtį *i*, *u* platinimas žodžiuose *galūnė, dalykas* rodo, kad šiuose šnektos žodžiuose jie suprantami kaip trumpi: *pagz(ĭ)_lã.ĩvijo | çę_dãugũũ nŭtrã.uk* tuoz_galõn*s* // (Gailiūnai), *apę_bukãł'tė.rijo | apę_kõr*s tøk*s | dalčk*s_jãũ | nã-lãbę* [nusimanau] // (Gailiūnai).

2.3. Kriukų šnektai būdinga nekirčiuotų ir kirčio netekusių nežemutinio pakilimo balsių *ie*, *e* ir *u*, *uo* neutralizacija, t. y. vietoj jų dažniausiai turimi *e* ir *o* (pvz.: *sõlũ.kę „suoliukai“, pãtęš „paties“*; plg. Garšva, 1977, 80, išn. 18; 85, išn. 35): *sõlũ.kę | kãs | padę't* | er_šó'k | šó'k_šó'k_šó'k* // (Blauzdžiūnai), *palxi'kĭ's męš*s | i_pre_ta_pãtęš palã.idos* // (Kriukai), *ka_i_sën*s sõđi'b* bū.wa | be-- | i_dxř.ž*s bū.wa | [...] dęł_tã_pasi-u'kvã.tę-næm* [pirkti] // (Bikaičiai).

2.3.1. Nekirčiuoti prieširtiniai ir pokirtiniai ilgieji *i*, *u* (~ bk *i*, *y*, *u*, *ũ*) neretai visai neplatinami ar paplatėja tik iki *i*, *u*, pvz.: *pirã.g*s „pyragas“, grudė.l*s „grūdelis“*. Kartais šie balsiai išlieka net pusilgiai, pvz., *'bĭ.tĭ.ni.k*s „bitininkas“*.

Tik nekirčiuotas (*i*)*u* kamieno daiktavardžių atviros galūnės ilgasis *u* (~ bk *u*) vienaskaitos galininko linksnyje gana dėsningai išvirsta į *o* (pvz.: *liëtõ „lietu“, mã.dõ „medu“*; plg. *Lietuvių kalbos atlasas 2*, 1982, žml. 57): *kã_jãũ | vĭen*s ĩręždãł's ĩ'ra ,ũza'kũota mãdõs | tę_tãd* jãũ_gãł' sũ.kĭ mã.dõ* // (Laukūnai), *ã_jũ's gatę_tumęť ,pastõ'vé'tĭ par_liëtõ | par_pærkũ'nõ?* // (Mankūnai).

2.3.2. Kaip ir kitur šiaurės vakarų panevėžiškiuose, Kriukų šnektose prieširtiniuose ir negaliniuose pokirtiniuose skiemenyse buvę trumpieji balsiai *i*, *u* ištariami labai nevienodai paplatinti (plg. Garšva, 1982a, 6; Kačiuškienė, 2000). Prieširtiniuose skiemenyse *i*, *u*, atrodo, dažniau platinami tik iki *i*, *u*, (pvz.: *,susi'kãł'bę'tĭ „susikalbėti“*). Nors plg.: *,permo'ten*s ĩ.šveže tuos_võs*s mó_kitoj*s | mó.ki.t*s tuo(z)_žmó'n*s | dãugã.us griëbe* // (Darginiai), *gãvę ,nošę'pęř.k(đ) dektĭ.nęš | gã.r(ť) tã.n_næduod* ničk*s* // (Kriukai).

Dėsningsiau *i*, *u* iki *e*, *o* platinami pokirtiniuose negaliniuose skiemenyse: *tɛ_juõg-dzwõmɛs_ka | i_jõnĩsk^b par_pãšvɛten^b rɛĩ.k^b važũof ||* (Bikaičiai), *o_tɛĩp žɛimɛ.l^b | tɛ_bũ.wa ne_vɛjɛn^s malũn^s tas ||* (Blauzdžiūnai), *bũdãva tõks | kad_rɛĩ.k^b ɛĩt mežõĩ | va_tõks | kãip_ĩr_kã.tɛn^s ||* (Kriukai), *tõks kãip_ĩvɛŋken^s jãu_pasi'dã.re | kõŕ.gĩ – plati_be bãisã.us^b ||* (Bikaičiai), *tɛ_tãd^b jãu_tõ.dã.vɛn^b dã.vɛ tõk^b dũ.dɛl^b | tɛ_tãd^b jãu_sõ_çɛ pavã.lgɛm ||* (Bikaičiai), *ãnt_nãmu.gãtɛjɛ_ũsipra'sĩĩ šũvɛjõ | ĩr^ã.pšõv^b ||* (Blauzdžiūnai), *o_dãba | su_kõmbã.in^b | tɛ_vã | ɛ. | dãũ(g) grãžu.grũ.dũ.pri.kõl^b iš_kãr.ta ||* (Blauzdžiūnai), *tɛ_çɛ_ũ(š)_švi.tɛnɛ mɛtɛ bõ.mb^s ||* (Blauzdžiūnai), *tɛĩp_tɛ | tie_sãnõ_vɛšk^b žõ_žɛ | ɛš_vãiki_štɛš tõkɛ_va | kõkɛ tã.n_bũdãva | tã.n | tɛĩp kãip_ɛr_dãba | ka_šnã.k^b ||* (Darginiai).

Balsio *õ* šioje pozicijoje nepavyko išgirsti (nepastebėtas jis, pavyzdžiui, ir Rozalimo šnekte; plg. Rozalimo *ũkɛnɛk^s* ir Pasvalio *ũkɛnõk^s*; Girdenis, Židonytė, 1994, 130). Bet plg. skaitvardžius: *aš_jãu_lãbɛ sãn^s | dɛ'vi_nõž.de.šõm dvɛj^b mã.tɛ jãu_ɛĩn^s | õn_ĩrɛũ.jãu_bõs rũ.dɛn^b ||* (Darginiai), *peñkõž.de.šõmĩ peñ.kt^b | medeñ.g^b mã.tɛ bũ.wa ||* (Laukūnai).

Beje, kad Pašvitinio šnekte įvairuoja *i* (kirčiuoto atitrauktiniu kirčiu ir pokirtinio), *iR* bei *eR* (paprastai *en*) – kirčiuotų ir pokirtinių – tarimas pastebėta jau prieš kelis dešimtmečius (Stundžia, 1986, 112). Čia esą galima išgirsti sakant *vɛšt^b* ir *võšt^b*, *põn.ktɛs* ir *peñ.ktɛs*, *pĩ.nɛgu*. ir *pĩ.nõgu*., *ĩrõs* ir *ĩrɛs*., *nuva'lõs* ir *nuva'lɛs*. Beveik analogiški Kriukų šnektos faktai leidžia manyti panašių reiškinių esant visose vakarinių šiaurės panevėžiškių šnektose.

2.3.3. Išimtiniais atvejais vietoj nekirčiuoto *ie* gali pasirodyti *e* (*æ*) (pvz.: *mægõĩ* „miegoti“, *võ.kɛt^s* „vokietis“): *tãis_vãkarɛs_nɛbãga'tɛ_dãvɛ mægõĩ | kãi(b)_bãĩs^b bũdãva ||* (Darginiai), *sũ.gul^b_ĩr | sã.kã bĩ.šk^b nũmã'gõ_sɛm ||* (Mankūnai), *nũ_ãš | mũsã.ũ prɛ_võ.kɛ_çɛ pas_juõs tãrnãvõ ||* (Mankūnai).

Nekirčiuotas *a* panašiai išimtiniais atvejais šiaurės panevėžiškių šnektose atliepia kirčiuotus *o*, *uo* (*õ.bãl^s* „obuolys“, *õ.žãl^s* „ąžuolas“)¹³. Deja, surinktuose Kriukų šnektos pavyzdžiuose nepasitaikė žodžių su tokia galima kaita.

2.4. Tradicinėje šnekte vietoj *bk* nosinio balsio *q* visose pozicijose turimas *o* (*žõ.s^s* „žasis“, *bã.tõ* „batą“). Vietoj *bk* nekirčiuoto žodžio galo *ɛ* turimas *e*, o kitose pozicijose jis vartojamas nepakitęs (pvz.: *grɛ'ž^b* „grėžia“, bet *kã.tɛ* „katė“). Žodžio kamieno tvirtagaliai mišrieji dvigarsiai *a*, *e* + *m*, *n* verčiami *o* (fakultatyviai *u*), *ɛ* + *m*, *n* (pvz.: *sã.mt^s*, *pã.nĩt^s*, bet *kõm.p^s*, *kõmpɛ.l^s*): *tɛ_sã.ke | gã.ne | žõ.s^s ||* (Mankūnai), *bã.tõ kõk^b | ã_kãlõšõ_ũsi'mã.us^b | tɛ_pribi'rɛ'(s) žɛ.mũ. ||* (Kriukai), *dũod^b vakãr^b píena | uzbõ'nõ dũod^b ||* (Blauzdžiūnai), *nãžmõ_nɛšk^b vɛ'tãr^b tãd^b bũ.wa | kã_mũ.sũ | pradɛjɛ | stõ'gõ mɛ.s(t) | tuo(s)_šĩ.pɛr^s ||* (Darginiai), *põ_nãm^s vã.sarõ basõ.m dãugã.us^b ||* (Gailiūnai), *vɛrõ kõ_šɛ õ.bɛlũ ||* (Darginiai), *pavã.sãr^b | õñ.kšt^b jõ.s_ãĩ.n^b | ĩ. | i._dã.rb^s [apie bites] ||* (Laukūnai), *va_dãba šãštãdɛnɛ vã.kãr^b(s) | susɛ'd^b va_prɛ_sloñ.kšnɛ | grõ'ĩ ||* (Blauzdžiūnai), *kãip_ãš_křõtõ knũ_pšç^b | šlɛpɛ.te ušklũ'va_ũ(š)_sloñ.kšnɛ ||* (Darginiai), *par_põ'nõ šãũ.gã.võ | jĩ.n_dõnĩ.štɛ bũ.wa ||* (Mankūnai), *pã.t^s 'ũ'kĩ.nĩ.kɛ kã.rvũ.nãtũ.r^b | tɛ_ĩš_kõř | kã.m_jiem sõmđĩ'ĩ? ||* (Bikaičiai), *mãrgã.it^s | kã_sõmđĩ'dãva | tĩ. | su_klũ.mpeĩm nɛšõ'dãva põ_nãm^s ||* (Blauzdžiūnai), *aš_ĩrõš,dãrbi'nĩ'k^s(s) sõm.dõ ||* (Kriukai), *bũ.wã mãn | nɛžõnõ | kiek_tũ_mã.tũ. | kã_mãtɛ | atvã'žã.va vĩen^s 'ũ'kĩ.nĩ.k^s(s) sũmđĩ'ĩ ||* (Mankūnai), *be(t)_tɛ_sũmđĩ'dãva žmõ'n^s [žydai] | kaz_dĩ.rb^b ||* (Cibukai), *už_ĩõn.kavõs | ãnĩ_jõnĩš'kɛ'le važũõjõnĩ [dvairiu-kai] ||* (Laukūnai).

Tik veiksmazodžio *kãsti* formose *kandu*, *kandi*, *kanda...* *kandau*, *kandai...* ta-

¹³ A. Girdenio ir G. Židonytės nuomone, tai archajiškesnis reiškiny (1994, 130–131).

riamas *on* (*un*)¹⁴: *tę_kàd̪ | nepi.ktoš | nepi.ktoš to.z_bĩ.tiš | niēka nækó.nd̪* // (Laukūnai), *i_tuos_mai.š̄s ar̄ tas ar̄.kel̄s prakú.nda | i.-- | taz_bú.l̄b̄s | ir_ė̄.d̄* // (Bikaičiai).

2.4.1. G. Kačiuškienės teigimu, Kriukų šnektoje „nosinių balsių *a*, *ę* vartojimas nėra visada nuoseklus ir motyvuotas. Nuosekliau elgiamasi tik su žodžio gale esančiu balsiu *ę*. Šioje pozicijoje jis beveik visada išlaikomas [...]“. Iš tiesų ir per „Vermės“ ekspedicija surinkti pavyzdžiai leidžia tvirtinti, kad dabartinėje šnektoje nenuosekliausiai elgiamasi su nosiniu balsiu *a* ir ypač su žodžio kamieno tvirtagaliais dvigarsiais *am*, *an* (dažniausiai jie tariami taip pat kaip *bk*). Plg. keletą netradicinių pavyzdžių: *bēl_jāu | vāžiuodxwom i.ta_bažni_če | i_vā.sarō | i_žiēmō* // (Gailiūnai), *tę_vĩ.sa ká.ima s̄uva'ri_dx-va | i_gani'dxwom* // (Mankūnai), *er_pāũ.kš̄ču.turė_dava vēs̄ | er̄ | ves̄aip_jāu | i_žasu. | i_vĩ.ska* // (Gailiūnai), *s̄a.va i[ra]_d̄arbi'n̄i_ku | nereĩ.k̄ | s̄xm̄.dĩnu. s̄xm̄dĩ_t̄* // (Blauzdžiūnai), *kad_er̄ | s̄xm̄.de s̄xm̄.dēn̄s | bēl_reĩ.k̄ jāu_pačam̄ l̄abę t̄āũ.pę.givė.n̄t̄* // (Blauzdžiūnai), *m̄arḡa.it̄s_pō_dvė s̄xm̄dĩ_dava* // *ir_vaik̄s̄(s) s̄xm̄dĩ_dava* // (Blauzdžiūnai), *s̄xm̄dĩ_dava plukė_j̄s tie_ũ_ki.ni.kę* // (Blauzdžiūnai), *i_k̄a.bd̄ava tiēsę an_petēl̄nēs to_aviēnō* // (Blauzdžiūnai), *an_to_kē.le aš_i_varnat_ę_sō klō_jō | ir̄ | ir̄_kriēnu.l̄a.pu.klō_jō | n̄a-ac̄i'ḡa.va* // (Darginiai). Tradicinės ir netradicinės formos pasitaiko tame pačiame sakinyje: *kēt̄ | b̄i.ti.ni.kę l̄abę pav̄i'dė_dava | k̄ad̪ | viēnēs m̄aēt̄ęs āš_pĩrmō_vietō | on̄.trēs m̄aēt̄ęs(s) žmō_n̄ | pĩrmō_vietō | āš_ān̄.trō_vietō* // (Laukūnai).

2.5. Nenuosekliai *e*- virsta *a*- žodžio pradžioje (pvz.: *aī.t̄ ~ eiti*, *aī.gol̄'s̄ „eigulys“*, *arkū.te „erkutė“*; plg. *Lietuvių kalbos atlasas 2*, 1982, žml. 9, 10): *ir_aī.davo t̄aen_s̄ašveņu.nusi'pēf̄.k̄* // (Blauzdžiūnai), *aī.dava laiv̄ũ.kę má.ugdet̄s | ir_mēs aī.dav̄am i_to_p̄a.t̄ up̄ē.l̄ má.ugdet̄s | ir_ĩsmō_k̄am l̄a.ĩv̄eškę katb̄ę_t̄* // (Laukūnai), *m̄a.na t̄aen_b̄u.wa | k̄a.t̄ũ.ōž'd̄.š̄em̄ĩ š̄ei.mu pas_to_ aī.gul̄ | bī.ču pad̄ē.tu | r̄ũ.su.lzikúos̄* // (Laukūnai), *nō_ḡaī.l̄ũ | ę̄ | varat̄ožēs ar_kū.tē(ž) žũ_n̄* // (Laukūnai), *m̄ĩnk̄.š̄nē | ka_duod̄ d̄ože | t̄ē | m̄ažę sun̄á.ika tuos_ark̄ot̄s̄* // (Laukūnai) ir *viēn̄am ḡal̄ | m̄a.š̄in̄ | pasta'ti_t̄ | ęĩ_n̄ | t̄okę r̄ũ.lē | k̄i.s̄ | ę(t̄) | r̄ũ.łuoĩ | ō̄ | ō̄ | antr̄am ḡal̄ - t̄a(s) | s̄ũ.k̄am̄s* // (Gailiūnai).

Dėsningsi dvibalsis *ai*- ištariamasis prievieksmyje *graī.t̄ tas_k̄a.r̄s pas̄i.bzię* // (Darginiai), *ver̄s̄ũ.ka | ta_ó.d̄ to_k̄_jĩn̄ | nu_t̄ok̄ | jāũ | kašk̄aip̄ graī.t̄ nupl̄i's̄t̄* // (Gailiūnai).

2.6. Galūneje buvę trumpieji balsiai *i*, *e*, *u*, *a* ir ilgasis *i* (~ *bk i*, *y*) praranda savo kokybinius požymius ir ištariamasi kaip murmamieji balsiai: *a*, *u* suliejami į neaiškios kokybės užpakalinį balsį, kurį dialektologai žymi ^o, *e*, *i*, *i* į neaiškios kokybės priešakinės eilės balsį, kurį dialektologai žymi ^o (Zinkevičius, 1994, 60): *d̄aba | m̄o_k̄ pō_k̄el̄(s) | š̄ōm̄.t̄(s) [jaunosios] suk̄n̄a.ta_ta* // (Bikaičiai), *ĩiē | nor̄ė_dava ižḡ.ēf̄ vēs̄_tie | tie_bez̄.ē.mē* // (Blauzdžiūnai), *tę_k̄ok̄ ta_grī_č̄ | j̄o's̄?* // (Darginiai), *nu_m̄iēs̄t̄ v̄el̄_kit̄o_niškę | o_k̄a.im̄ | t̄ę_jāũ | sur̄.ē.ngd̄ava | š̄ō_k̄s̄ | jāun̄i.m̄s* // (Darginiai), *b̄aē_āš ar̄_n̄a-ũ'kvāt̄ l̄abę on_toř̄.tu* // (Mankūnai), *gr̄i.ku.t̄am̄.s̄ m̄aēd̄s | bed_grī.ku m̄aē.du tig_d̄au.ḡa.usę r̄ũ.sę p̄aē.k̄* // (Laukūnai), *k̄r̄ukúos̄ | l̄et̄ũ.wu tig_bažni_č̄ | b̄u.wa* // (Laukūnai), *m̄aēt̄ | ka_k̄r̄ukúos̄ n̄ē.ra | kl̄ab̄ō.na* // (Kriukai), *viēn̄(s) š̄aũ.łuos̄ br̄o'l̄s̄ pal̄a.idot̄s̄ | š̄aũ.łũ.kapúos̄* // (Darginiai), *nũ | č̄a_p̄ar̄ub̄ez̄ | n̄aēt̄_l̄ | giv̄.ē.na* // (Blauzdžiūnai), *d̄aba | t̄ę_jāũ_vagi_š̄ču_d̄aũ.gel̄* // (Darginiai), *ž̄i_d̄s tur̄ė_je to_mani.pol̄* // (Cibukai), *ta_i_s̄.ser̄ę ū.žeme ū.škur̄* // (Darginiai), *kat̄riē kiek tur̄ė_je | k̄ok̄ | p̄ini'ḡē.l̄ | bij̄o_je kad_nē-ĩ.š̄v̄až̄* // (Kriukai), *pal̄a.ido_je č̄ę_ĩf̄.ḡi m̄ũ.su gim̄i'naĩ.t̄* // (Kriukai), *ḡal̄ ta(s)_señũ_n̄(s) s̄ed̄ė_dava i_k̄r̄ukúos̄* // (Blauzdžiūnai), *kaip̄ t̄ę_tol̄aũ b̄o(s) | s̄on̄.k̄*

¹⁴ Plg. *Lietuvių kalbos atlasas 2*, 1982, 84.

¹⁵ „Bernai, vaikinai“. Plg. *latvių zēns*.

¹⁶ *atsiradimas* čia gali būti paaiškinamas nekirčiuota pozicija (žr. *Girdenis*, 1996, 119, išn. 17).

pasa'kít / kxip ju.z.givé.nšēf jáun^o? // (Darginiai), pàgα(Ĺ) láu.k^s mú.su ė'je tòks_rubé.ž^s // (Gailiūnai), ží.dē ,kráutu'vė't^s tik_turė'je // (Blauzdžiūnai).

2.6.1. Kaip pastebi G. Kačiuškienė, Kriukų apylinkių šnektose visos minėtos žodžio galo ypatybės yra išlaikomos, tik gana nenuosekliai vartojamos: greta redukuotų formų (net tame pačiame sakinyje) gali būti vartojamos ir neredukuotos (2001b, 63). Plg. mūsų pavyzdžius: *viėnam gál^o ė dāž.žine bú.wa / o_kĩ.tam gále já.uj^o // (Gailiūnai), nu_paskáu / tie_kàrē vėsi jáu_ė'je_vėl // (Blauzdžiūnai), pri.nė.š^t pėlni magá.zinē // (Laukūnai), kò_tu_tòrĩ pàrdúoĩ? // (Cibukai), jėigu_tu_bú.sĩ tòk(s)_žò.pėl^s / tē_prisi'gláũ.sĩ / gĩ ė gi_tuòĩ tàv^o nučòps [apie vagis] // (Cibukai), kumò.nĩ.stē nēmó.kiti žmó'n^s / ni_niėka // (Blauzdžiūnai), prē_tarĩ bu_sá.jungos bú.wa vėsi venó'd^o panāšē // (Cibukai), tòk^o bú.wa dĩ.dāta pėv^o / ė. ė bala / skāitĩ dāva bú.wa // (Gailiūnai), sē_dāva lĩnus / rá.uĩ reikė:dava rù.den^o // (Mankūnai), šė.ždešim(ĩ) ė do_mā.tē / kxib_dĩ.rbu bitĩ_nos // (Laukūnai), dāba ėobrėlūs_pasi'sē_d.gá.ĩ // (Blauzdžiūnai), tàd^o ĩ.šku^o tuoz_grú.du(s) / šá.udu(s) sukra.un^o / α_grú.dus i_sān.dėlũku(s) sú.pil^o // (Gailiūnai), niėka nāda'ri'sĩ / tòk^o tvā.ka dāba ĩ'ra // (Kriukai), givā.na čā_tòkē ė švó'gārka / kaškòr namúos^o // (Kriukai), finá.nsu krėdita ,teknĩ'kũ.mò bāĩ.g^s gāigalá.ite va_rėgĩ.na dĩ.rba // (Kriukai), šklĩ_pò gá.va šmētō.nos laikúose_ĩš ė mēl.gužėž dvā.ra // (Laukūnai), pàrdò'tũ.vez da_turė'dāva ė tie_židė.lē // (Cibukai).*

2.6.2. Remdamasi savo tirtų šnektų duomenimis, G. Kačiuškienė teigia, kad dažniausiai redukuotus balsius ištaria lėtai kalbantys vyresniojo amžiaus žmonės. Jų šnekoje esą dar skiriasi net keleriopa šių balsių kokybė: atviroje galūnėje girdimi ^e, ^o tipo garsai, uždaroje – ⁱ, ^u tipo garsai, plg.: *nėš^e* „nešiu“, *bė'd^o* „bėda“, *peñ.kis* „penkis“, *čiel^us* „čielas“ (1983; Girdenis, Židonytė, 1994, 132)¹⁷. B. Stundžios nuomone, trumpieji balsiai žodžio gale daug aiškiau girdimi prieš pauzę arba kai kalbėjimo tempas lėtas, kai žodis pabrėžiamas, tariamas ištęsta intonacija (1986, 111). Iš klausos sprendžiant šiems teiginiams neprieštarauja ir Kriukų šnektos duomenys.

2.7. Šnektose (kaip ir apskritai šiaurės panevėžiškių patarmėje) prieš redukuotą balsį ė priebalsių grupės -SR-, -TR- (t. y. tarp trankiojo ir balsingojo priebalsio) įterpiamas aiškiai tariamas vadinamasis *kompensacinis* balsis (Girdenis, Židonytė, 1994, 135): *ε*, *o* tarp kietųjų priebalsių ir *ė* – tarp minkštųjų. Plg.: *prē_tu_kiėmu_ĩr ė prisi'riždāv(a) á.rkėl^o // (Blauzdžiūnai), jėm vištėk išėi.dāva bĩ.zen^s // (Cibukai), ma.ñ_ė_dāb(a) ė akĩ's^o teip ė gəltó'n^o ta_sòkėn^o // (Blauzdžiūnai), leñ.kšėm^o / smá.gus / tàd^o bú'dāva tie_žmó'n^s teip // (Blauzdžiūnai), aš_kėl^s kxĩ.t^o(s) su_á.rkėl^o / əs^o i_rĩ'gò nuva'žā.v^s // (Gailiūnai), doĩ.n^o nē'ra / bəd_gòdėr^o ar nē'ra // (Darginiai), nu_ĩš / ví.nkšėn^o / bú.wa prasi'kaĩ.tēš / viėno ė ruškė.l^o bəlaĩ.sėv^o nušó've // (Laukūnai), jòku kėmi'ká.lu.niėk^s nesė'je / uštāt žmó'n^s(š) šveikėšėn^o bú.wa // (Bikaičiai), i_kiėk tu_gĩ.vũlu_ĩš-- ė ėždva'sĩ.na / kòl_jāu pradė'je tas_kòlũ'k^s(š) štĩprėšėn^oz bú'ĩ // (Darginiai), vāndò tòkš_giėdėr^os / grāž^s // (Bikaičiai), bú'dāva tòkò(s) ė skatā.tēš pada'ri'tos / tòkòs ĩlgũ.ma / kiėk_jāu tas_á.udəkėl^s // (Mankūnai), stāt^s tòks_púod^s / i_teip dú.gėn^s // (Blauzdžiūnai), nu_dāba_gē ė nəlābē sēnē jo_sú.veĩte ė vė'tėr^o [apie Kriukų bažnyčią] // (Darginiai), šāštādėn^o / α_vā.ñdene aĩnė.šk / α_ũ.gun^o uškũ.rk [žydui] // (Cibukai).*

Kartais nedėsnigai įterptinio balsio nebūna (dažniausiai jis neįterpiamas priesagos -ykla vediniuose): *tā.n_muziėjuĩ padė't^o pò_štėklu // (Kriukai), tē_á.rkli*

¹⁷G. Kačiuškienė yra teigusi, kad tam tikrais atvejais murmamųjų garsų nėra: a) tokiose formose kaip *nā.ms* „namas“, *ai'ĩ* „eiti“ jie esą išnykę be pėdsako; b) tokiose formose kaip *nesān* „nese-na“, *gār* „gera“, *grāžs* „gražus“ murmamieji garsai esą neištariami, bet prieš arba po jų einantis priebalsis yra skiemeninis (1982a, 73–74).

*pərdúod^o / tɛ_kò^o // (Blauzdžiūnai), o_tėip_i.ikiem^s_tuosvažúodxva pa(z)_žĩ^o d^s / kəp_gal^o árkli
 ,prisi'ri.št^o // (Blauzdžiūnai), búdris bú.wa mó_kitoĩ^s // (Blauzdžiūnai), mukĩ_kla / tɛ_bú.wa
 təná.jos // (Blauzdžiūnai), pradi.ne bú.wa moki_kla // (Blauzdžiūnai), čė_bú.wa ĩ bláužĩ^onos
 moki_kla // (Laukūnai), nu_gi_ta_moki_kla bú.wa pagal_plæñ.tə čė // (Gailiūnai), kur_daba
 mukĩ_kla ĩ[ra]_pasta'ti^o / čė ĩ [buvo]_mani_pól^s // (Cibukai), toł(s)_žĩ^o d^ssturė_je / čė_tò^o / kəp_daba
 mukĩ_kla / dá: mukĩ_ktɛs nəbú.wa / bú.wa_tə.n ĩ monó_pól^s / atė_je / kəpəra'ti^ov^s reñ.gɛš / reĩ.Šk^o
 alú.də tòkə / ĩ ĩ bú_dəva vəlgi_kla / vá.lgėĩ // (Kriukai), mú.m vərš_æktá.ra čė_jáu_bú.wa
 to.(z)_žė.mėš [...] / gani_kla / ĩ_dəř.ž^s // (Bikaičiai). Plg. dar pakaitom vartojamą formą su
 ĩterptiniu ir neĩterptiniu balsiu: o_mė.sva_čė / tam_kəmbařòk^o / rò_płom_váikščojom / pə_stà^o
 sulėñ.dė // (Blauzdžiūnai), beĩ_mė.s / tɛ_rò_pəl^o [ėjom] // (Blauzdžiūnai).*

2.8. Atvirose galūnėse vietoj nekirčiuotų bk ilgujų *é*, *o* tariami *e*, *a*, uždaroje galūnėse – *ę*, *o* (*võlka* „vilko“, *žė.me* „žemė“, bet *võštòs* „vištos“, *lápėš* „lapės“). Ši ypatybė labai gerai išlaikoma.

2.9. Antrinėse galūnėse, kaip ir dauguma šiaurės panevėžiškių, kriukiečiai vietoj bk *o*, *é* turi *a*, *e* (*má.tat* „matot“, *skai.tas* „skaitos“, *má.tėĩ* „matėt“, *bá.rėš* „barės“). Manoma, kad tokie balsiai galėjo būti apibendrinti iš „trečiojo asmens“, paveldėjusio atviroms galūnėms būdingus *a*, *e* (pvz.: *má.ta* „mato“, *skai.ta* „skaito“, *má.te* „matė“, *skai.te* „skaitė“; Girdenis, Židonytė, 1994, 139). Po priešakinio balsio *ę* galinis priebalsis suminkštėja, kitais atvejais tas garsas kietas net tada, kai po jo jau seniau būta priešakinio balsio. Plg.: *daba_jáu_jáunĩ.m^steip_nebe'dòrps / kaip_mə.s / ka_dĩ.rbam_pri_tė_vu* // (Bikaičiai), *o_su_tó.m_rú.sėĩ / tí ĩ tɛ_tėip ĩ susĩkat^obė_dəvam_bevėĩk* // (Blauzdžiūnai), *rú.su.lai.k^oreĩ.gdəva_dĩ.rpĩ_pəř ĩ kú'č^s / puke'liúdəvam_gřú_d^spəř_kú'č^s / nətá.izdəva_švė'sĩ* // (Blauzdžiūnai), *kòks_tas_tėte_bú.wa_tək_unt_pavė.iksla_má.tas* // (Darginiai), *kò_mó_kitoĩje_sá.ka / tɛ ĩ kláu.sas* // (Cibukai), *kò_táu* [vokiečių] *kareĩ.vė / unifó.rmòš_gřá.žòš / ví.rė_áũ.kšt^o / tėip_kaip ĩ ròdas / ka_rĩnktĩ.nė_bú.tu* // (Bikaičiai), *labjáuš_jáu_rú.dėn^o / pavá.səř^o / ka_jáu_və.zdəvas* // *vá.sarə / tɛ_ne_tėip_jáu / reťe'nĩ.be* // (Blauzdžiūnai), *jú.s_nə-a'ci.mənat / vzikė.lė / niėka_nėžĩ.not / kiek_bá.imu_přitu_rė_jeĩ* // (Darginiai), *əĩ.trɛs_atė_jeĩ / o_səp'tĩ_nđe_səms_áštòñ.tɛs_á.təme_ĩ_tò_gani_ktɛ* // (Bikaičiai), *o_ĩš_tu_nàmu.əř_niėka_ņe_ĩsi'dė_jeĩ* // (Bikaičiai), *tɛ_mə.s_á.rkəl^steip_ĩšsi'gə.tbė_jeĩ* // (Bikaičiai), *vakàr^o / ka_pa_rė_jeĩ ĩ_nàm^s / tən_mə.s_vĩ.sa_ka / ĩ_bli.su / ĩr_ũ.tėlu_pəřsi.nėšėĩ* // (Bikaičiai).

Bet dabartinėje kriukiečių kalboje tokie antrinių galūnių balsiai pasitaiko ir susiaurinti. Plg.: *ĩ_bú.lk^skə.bdəwəm / vĩ.skə_ĩsi'kə.bdəwəm* // (Gailiūnai), *kò_ĩsi'dė_je_ĩš_nàmu. / tò_vá.lgəm* // (Bikaičiai), *dá_ĩžbė.gə_kəp_nòrs / pará.udəwəm_kòkə(s)_žò'tɛs / padúodəwəm_tiem_əř.klėĩ_sá.va* // (Bikaičiai), *kə.bdəwəm_ĩr ĩ_rugiėĩnu_mĩ.ltu / pĩklə'vó_tu_dúonə_kə.bdəwəm / kɛ_prasĩgi'və.nəm* // (Darginiai), *ĩ_křòk^snəlábė_vážúodəwəm* // (Blauzdžiūnai).

2.10. Nekirčiuoti (arba netekę kirčio) atviro ir uždaro žodžio galo dvibalsiai *ai*, *ei*, *au* vienbalsinami, jų vietoje vartojami trumpieji balsiai *ę*, *e*, *o*: *nu_bət_krá.pė_gė.rĩ / tí_nu ĩ kráu.ĩe_spáudĩ.ma ĩ_reĩ.k^o* // (Darginiai), *tàd^o jáu_bú.wa_màd^okai.lĩnė* // (Kriukai), *pas_mú.m_vĩsàd^ogivə.ndəva_tie_rube'žĩ.nė¹⁸* // (Gailiūnai), *káušĩ.nė / tie_ĩžda'žĩ^o / bzišá.us^okie(g)_gřá.žus!* // (Darginiai), [Darginių] *ká.im^s / nú. ĩ_nə_pəř_dáũg_dĩ.dėl^s / tòk(s)_su_pártru_kėš* // (Darginiai), *ĩsm_əš_da_kàs_ũš_kalñiėřos_pa-ė_mėš* // (Mankūnai), *àłos_pasĩda'ri'dəva_žmó'n^stá.ņkė* // (Darginiai), *papĩ.lđomòš*
tòkòš^opráštė.sñòš_ú'kòš^o'bĩ.tĩ.ni.k^o ĩ_dĩ.rbə // (Laukūnai).

¹⁸ „Pasieniečiai“. Dar sakoma *parubežiniai*.

Netradicinių nevienbalsinimo atvejų pasitaiko retai: *me.s_ŕri's_permu'ti.nei_pra-dé_jom_statí'rs* // (Kriukai), *bxi.sęi šá.udi.daxva | tegi_girdé'daxvas* // (Darginiai), *i_dáuğáu_pęj.ki ú.kei bú.wa* // (Bikaičiai).

2.11. Šnektos priebalsiai panašūs į bk. Dėmesį reiktų atkreipti tik į kelis ypatumus.

2.11.1. Priebalsių junginiai *le, lé* kietinami, t. y. verčiami į *la, lę*: *sú.gul^o | sá.ka | i_tuos_puŕvi'n^s to.s_káũ.tęs | paškáũ kī'l^o | i_nũ.tak^o // sá.ka | i_paličkα(m) me.s_piemen'z bežũ.reñt* // (Mankūnai), *pas_mom_tę | veni.nitel's tek_lxi.ka | da_káũ.t^s | o_dáuğáu ničk^s nælxi.ka* // (Bikaičiai), *pasĩ.baige ká.r^s | i_pradę:je tá.is(ŕ)_tuos | karęi.v^s // (Darginiai), tę_nukõñ.kę vakàr^o_to. | kumæ.tę | i_pri.reš^o pre_tu_rá.tu.* // (Bikaičiai), *ny_vari'ŕ | ráudó'no gurguðtę vari'ŕ | vé.šŕ | é. | tuoz_grú'd^s | va_tęp desę'ŕnikę tøkę vari'daxva* // (Blauzdžiūnai), *tik_sú.gu'tom sá.ka | tas_tę.v^s atę:je su_vadæ.tęm | kxib_dę:je pxr_nũ.garø* // (Mankūnai), *ir_tæn | bú.wa sklĩps mú.su nuþõŕ.k^s | ir_avæ.tęs priŕi.štos* // (Blauzdžiūnai).

Tiesa, junginiai *le, lé* dažnai ir nekietinami: *nũ_jáu | kàs | iš_leñtė.lu | xŕ.bu iš_dõ.káuku.*¹⁹ [dengdavo stogus] // (Laukūnai), *kxip_užę:je rü.sę | tàd^o iš_vi.sa nelé.ida_pre | sienos pri-ęi'ŕ xŕti'n* // (Laukūnai), *kũ.nęng^s xi.daxva | kũ.nęngę kalę'dó'daxva* // dàba *ir_kalę'dó'ĩ musáũ* // (Gailiūnai), *mætę šveñ.tęm | tæ.n_kalę'dos | velĩ.kos | tę_kæ.bdaxva | bú.lk^s // (Darginiai), tę_atva'žiuodaxva çe_lá.ŕve | é. | kxip_çe | pa-- | pxr-- | preš_kalę'd^s jie_atva'žiuodaxva | çe_pasi'gę.ŕŕ pas_kø_jáu | žõņø* // (Blauzdžiūnai), *píena næ-á.ŕvæž^o | rę'k^o tie_givu'lę:le | visøkęž bal.sęs* // (Darginiai), *parę:je iš_kalę'jima_çe | i_to_gritæ.tę žá.ļojo givé.ñt* // (Darginiai).

2.11.2. Kriukiečių šnektose (kaip ir visoje šiaurės panevėžiškių patarmėje) minkštinamas žodžio galo priebalsis *s*, bet tik tais atvejais, kai prieš jį esantis priešakinės eilės (arba visai supriešakėjęs užpakalinis) balsis būna redukuotas arba sutrumpėjęs, pvz.: *á.k^s, á.kęš*, bet *ŕri's* (Kačiuškienė, 1983, 32, išn. 15). Tokia progresyvinė galinio priebalsio palatalizacija papildanti ir kompensuojanti išblėsusį priešakinį ar supriešakėjusį balsį (Grinaveckienė, 1961, 167; Girdenis, Židonytė, 1994, 136): *a.š_ne,bęp-ri'si.mæn^o pá.væŕdęš* // (Laukūnai).

2.11.3. Kai kada ir ne žodžio galo priebalsiai minkštinami ne ten, kur bk: *i_salxñ.tu męšė.l^o kŕá.ušęm to_ligó'ninę* // (Bikaičiai), *abgrá.uže çe_øbetę:l^s [zuikiai] // (Blauzdžiūnai), ir_bú.wa tøk^o | budæ.ta mažũ.te | sax.gu | pre_fę.rmu* // (Laukūnai), *va-sa'ró'j^o prá.dæd^o pjá.u(ŕ) | tàd^o ailičk^o jáu_sá.va tu_visøku | nõ_jáu | gani'klu* // (Gailiūnai), *i_tuos alòdes | xxi_væ.ždaxvi iš^o | dari'klu* [alų] // (Cibukai), *terb_dũ.ŕu. væ.rðaxva xax.k^s | ir_badi'daxva su_á.datom | tiem_vĩ.ręm* [stribai] // (Darginiai), *pre_pa(d)_dũ.ŕu. priŕišt^s [jautis]* // (Bikaičiai).

2.11.4. Atsidūrę absoliutiniame žodžio gale, priebalsiai *j, v* virsta neskiemeniniais garsais *i, u* (*tuòj* „tuoj“, *sudiėu* „sudiev“). Galiniai priebalsiai *r, l* kartais iš viso numetami (*i* „ir“, *dàba* „dabar“, *pàga* „pagal“; Garšva, 1982a, 7).

3. Morfologija ir sintaksė

3.1. Daiktavardžiai. Rytų Lietuvoje dėl *lé* junginio kietinimo yra atsiradę homoniminės *lé* ir *la* kamienu vienaskaitos naudininko ir daugiskaitos galininko galūnės, plg.: *pelei, peles > pelai, pelas* ir *šakai, šakas* (Zinkevičius, Šliavas, 1974, 100). Jų pavyzdžiu abi paradigmos ėmę

¹⁹ „Čerpių“. Skolinys turbūt yra patekęs per lenku kalbą.

maišytis. Kriukų šnektoje dabar, atrodo, irgi teturima tik *lė* paradigma, t. y. (1)a kamienas ištaisai pakeistas *lė* kamieniu (pvz.: *ganyklė, mokyklė, verpyklė...*): *nū ė gani'ktęš ve.Ĺ tei(p) pã.Ĺ | jei_pris.Ĺdur° | gãĹ tē kō. ĩ gã.un°* // (Bikaičiai), *u_ka_rĩzdava* [gyvulius] / *tik_rũ.den° | kaip_jãu_tã.(n) nugã.na to_vĩsãĩ to_gani'ktę | jãu_tã.n žō+tes visãĩ nebē.[ra]* // (Gailiūnai), *jo_s_vĩr°s bú.wa vēpĩ'ktęš dirē.ktōr°s* // (Mankūnai), *o_vakarē.Ĺs | ka_tig_bú.dã.va | ĩ_mōkĩ'ktę tē_tuojãũ | sã.k(a) aĩ.sēm* // (Mankūnai), *su_dviem židel'kē'tēm kar.t° ĩ_mōkĩ'ktę ė_jō* // (Cibukai), *lãbē bú.wa mãd° ve.Ĺ ė pũ.dboťē²⁰ mũ.šĩ* // (Gailiūnai), *pašó'gdx_vãm_tãn ĩ_skaĩtĩ'ktę* [vietininko reikšme] // (Blauzdžiūnai).

3.2. Daiktavardžių kamienai kartais skiriasi nuo atitinkamų bk variantų (pvz.: *akė, moterė, žmonys...*): *išsi'kōř.zdãv(a) à.kę ont_lã.da | ĩ_lĩzdãva_ĩ-- ė šã.ltō vã.nđen°* // (Laukūnai), *su_viēn° àk° tē_vĩsã.ĩ nãmãtō* // (Kriukai), *kãs tiem_žmonĩ.m dãba ĩ'ra | ĩie_sujũ.kę | α_nu_tã_pĩlũtũ.ka dōř.nē* // (Mankūnai), *kĩ.ta kar.ta ĩr_užmēř.šĩ | kō.pasãkē | nebã'gãĹ kãtbē.ĩ su_žmonĩ.m tōk(s) sã.n°(s) žmō'g°s* // (Mankūnai), *bú.dãva viēn°s 'vĩrši.nĩ.kĩ ė ė_tōks_piēm°* // (Gailiūnai), *paškãũ ė nũ ė pra_ē.ĩe mē'n°s | kĩ.t°s | ė. ė rũ.den°s tōks* // (Blauzdžiūnai), *skrũ.žũ rũ_kšte ė skaĩ.tas ĩ'ra_tēip ė nōđōň.g°* // (Laukūnai), *mã.na sē.se mōkē.ĩe lãbē skã.nō dũonō ė kē.pĩ* // (Darginiai), *me.s_cũ.kra ĩsi'dé.dzwom* / *ka_bũ.tu tōk° sãžã'rũ_kšte* [duona] // (Darginiai), *křokũos° | aš_nežōņō | tē_gãĹ_tōř.gę aĩ bú.dãva* // (Blauzdžiūnai), *o_ka_liētę užėĩ.n° va_tōkē | kaĩb_dãba | ka_lĩ.j°* // (Blauzdžiūnai), *jãu_apsĩgĩ'vã.na* [čigonai] *tã.n_kãimi'nĩ.stō visãĩ* // (Laukūnai), *nu_čã_tōk° dãba mãn_aptãr'nã.uĩ° | tōk° mō'tere* // (Darginiai), *tē_apleņ.kenęš mō'teręš nã.ždãva ė sureņ.kę piēņ(z) žĩed°s | ĩ_pãrdũodãva* // (Laukūnai), *vã.nđene rã.das pri_plãũ.čũ* // (Darginiai), *užvĩ.rĩn° vã.nđene | kiek_jãu | kōkō dã.Ĺ | tãn_ĩsi'mãĩ.ša | tōkē ė kũbĩ'ľũ.kę bú.dãv(a) apuōĹ* // (Darginiai).

Ypač įvairuoja žodžio *bitė* kamienas (net vieno žmogaus kalboje). Atrodo, šnektai būdingesnis šio žodžio *i* kamienas (tai matyti iš pavyzdžių su netradiciškai nereduotom galūnėm). Plg.: *kãukã.zĩškōs bĩ.tĩs ĩ'ra gã.ros* // *o_bãĩsã.us° bĩ.tĩs gĩ.Ĺ ė jĩ* // *bĩ.tĩs bú.wa prileň.dē ĩ_plã.uk°s* // *kĩtō.m bĩtĩ.(m) mãĩ.stã trũ.ka* // *nũsi'jō žō ė mãĩ.stã pavã.sãr° uždũoĩ bĩtĩ.m | ĩr_ĩžgōř.dō | ka_tas_ãř.kēĹs | tĩ.g_dĩg | tĩ.g_dĩg – pasi'žũ.r° dĩ.rbdãm°s pre_bĩ.čũ | ka_tas_ãř.kēĹ(s) šōkĩnē.j°* // *pre_savĩ.cka bú.wa ĩšmĩ.rē bĩ.tēš vĩ.sōs* // *ĩ_tiek ė bĩ.tēž gãũ.sę nē.se_ĩš° ė bũrkũ.nã²¹ || bũrkũ.n°s lãbē | mãtē ė ė ė gãũ.sę ĩššker° mã.dũ | ĩr_loņ.gvę bĩ.tēm pajēm.ĩ ĩ_tas_mãd°(s) sũsi'mãĩ.ša | ĩ_bĩ.t°s vēņōke mãdōs pã.ĩem | ĩ_kĩtōke mãdō(s) žĩedũ pã.ĩem°* // *nuva'žã.wom tuoz_bēt°s parũdšĩ vežĩ.muĩ | praplã.tēf ė ė ė ĩōzd°s bĩ.šk° | maga'žōn°s uždē.ĩ* // *o_kã.rve [...]* *ũodãgo_maska'tũoĩ | gã.lvō dãũ.ža | ĩ_ušpĩ'gda tuoz_bēt°s* // (Laukūnai).

3.3. Kartais vietoj vyriškosios giminės daiktavardžių turimi moteriškosios (pvz.: *dalgė, spragilė, sąsvinė...*): *nu_tē_pã.sk° jãu_tōkōs ė mã.sęņō(s) | su_ãř.klēš_kur ė kōř ė nupjã.udãva vãsa'rō.j° ė pradē.ĩe rã.stēš* // *o_tēip tē_jãũ ė sũ ė sũ_dãĹ.gēm pjã.udãva vĩ.rę vĩskō° – šĩeņō ė ė ė er_jãv°s* // (Darginiai), *paškãũ su_tōkōm pra-- ė sprã.geťēm dãũ-- ė ĩždãũ'žĩ.dãva* // (Darginiai), *nē.sat mã.tē sprã.geľũ.tu.?* // (Darginiai), *ĩ'ra da_ont_ãũ.kšta tōk° sã'svĩņe* // (Kriukai).

3.4. *õ* ir *u* kamienų vienaskaitos naudininko galūnė šnektoje yra *-u* (pvz.: *võĹ.k° ~ vilku „vilkui“*): *kōř_ãĩ.n° | gãĹ_kōkã.m bãnđĩ.t° vã.Ĺgeť nēš°?* // (Darginiai), *tē_viēnãm ta.m_kã.rĩ.nĩ.k° ĩōř.šĩs°* [ryžius] *pri.pēĹ° | ĩōř.šē | o_kĩ.tãm – škĩ.stē* // (Blauzdžiūnai).

3.5. Šnektos (*ĩ*)u kamieno daiktavardžiai turi (*ĩ*)*õ* kamieno vienaskaitos įnagininko galūnę (plg. Grinaveckienė, 1961, 176, išn. 21): *tē_jō ĩř.gĩ kar.t° ĩ.šveže | sũ ė su_tuō sã.nãje jãrašũ.nã sũ.n°* // (Laukūnai).

²⁰ T. y. „futbolą“.

²¹ „Barkūno“.

3.6. Vietininkas šnektoje keičiamas prielinksnine *i* + galininkas konstrukcija (šiaurės panevėžiškiams būdingos konstrukcijos *terp* „tarp“ + kilmininkas čia neužrašyta): *v(a) àlòs ta. | i. tò. | maní.pòl^b næbú.dæva | vîen dektí.ne* // (Cibukai), *va_sùⁿs i.pà.svzl^b givæ.n^b* // (Gailiūnai), *žmòⁿ já. | mòkito'já.va çè | i.pradí.nè moki'ktè | i.blâúzžú.nu.* // (Gailiūnai), *i.žëimè.l^b | dâugâù jáu.lâ.fvü | o.i.kfòk^s | jáu.mažâù lá.fvü* // (Blauzdžiūnai), *α. jîš iš.nàmu. važúodzm^s | va.tei(b).bù.wa.pasi'taí.sèš | çæ | i.runkó.vè tòk^s kiše'nè'l^s* // (Cibukai), *vî.re tuos.rí'ž^s i.vîno pîno* // (Blauzdžiūnai), *i.vîen pîno.rí'ž^s išví.rî | tegi.làbè šví'l^b* // (Blauzdžiūnai), *tè.tò.pálòkè dâba kâip i.prû.dò* // (Bikaičiai), *prisi'ròñ.kò uš.pà.svale i.tòk^b mî.skò.gâ.îlu* // (Laukūnai), *'vîena.kzrt žòno | kaq.îr.žièmo šó'ka i.grí.čò* // (Blauzdžiūnai), *lâi.kè bù.wa.bâi.sus | dâug.îžžú.de žmò'ñu.nækâ.ltu | vâikè.îlu.îšma'ri.na | i.sî.bîrò | kiek | pagò.l.de.gá.lv^s* // (Darginiai), *mât | žmò'g^s i.spí.ntò bòs* [pasislèpès] // (Darginiai), *tòk^b mûte'rè'ta.givæ.na i.tò. | gričú.kè* // (Darginiai), *â.š | è. | tá.n i.tò.budâ.tè.pasi'lí.gdævo lîñcû'gò* // (Laukūnai), *tie.sú.nus i.karúomenè bù.wa* // (Darginiai), *i.kòlù'k^b çè.dí.rbò | i.kòlù'k^b vâirúotoj^b dí.rbò* // (Kriukai), *bâlčú'na bù.wa jáu.iktâ.r^s | è. | dâř.za | îr i.tò.dâř.žò pasé.jò.pacè.rîjòs*²² // (Laukūnai).

Paradigminis vietininkas retas, greičiausiai atsiradęs dėl kitų šiaurės panevėžiškių šnektų arba bk (ypač tai akivaizdu, kai jis turi neskiemeninį *i*) įtakos. Toks vietininkas (tik be neskiemeninio *i*) dažniausiai kirčiuojamas galūnėje. Manoma, kad galūninį vietininko kirčiavimą palaiko prievieksmių galūninis kirtis, nes kalbos sistemoje ir raidoje vietininkas glaudžiai susijęs su prievieksmiai (Stundžia, 1986, 113). Pvz.: *i.pèř.t^b tòkè.givæ.na tie.čigò.nè | pèřtí.tæ.n* // (Laukūnai), *o.âš.âs^b pàrdâ.vè(ž) ží.rn^s | kætò^b méné.nesè | va.pasvalí' | nè.da.pî.nigu.nægá.un^b* // (Kriukai), *aš.turè.jò | pasvalí' | žmò'nos.tè.viškè | sâ.va.bî.čú.nusi've.žèš* // (Laukūnai), *palá.idojèm jáu.dâba.sâù.se.pražò* // (Bikaičiai), *bâi.sè.sâ.lt^b sâù.se.prá.žò bù.wa* // (Bikaičiai), *mašínõ.tu.gâ.îlu.prisi'ròñ.kò | pridè.jò* // (Laukūnai), *çè.dâba | kòr.âš | givæn^b | i. | antrò.pû.sè.nièka.næbù.wa | i.tòlâù.tò.î.gâtvej nièka.næbù.wa | nè.vîena.nâ.ma* // (Kriukai), *jâ.ujò.î.žuví.dæva | išku'ræ.ndæva.tòk^b pè.č^b* // (Blauzdžiūnai), *o.plâukè.dí.delè | tè.ka.kò.jò.ikèš* [i naginę] | *tè.tie.plâukè.teip.stovè's.nù.garò | stâ^b vès^b* // (Kriukai).

3.7. *i(i)õ*-kamieniai daiktavardžiai vienaskaitos šauksmininke turi (*i*)u kamienui būdingą galūnę *-(i)au* (plg. Grinaveckienė, 1961, 174, išn. 15): *žinó'k.vâikè.îò | kâip kòks. 'ú.ki.ni.k^s | kâip kòks. 'ú.ki.ni.k^s | dúodæva.kò. | uši've.î.kî* // (Mankūnai).

3.8. Vardažodžiai ir dalyviai, kurių kamiengalis baigiasi **tj*, **dj*, vienaskaitos vardininke, naudininke, įnagininke ir daugiskaitos galininke šalia formų su afrikatomis turi dažniau vartojamas formas be afrikatų (Grinaveckienė, 1961, 170; Zinkevičius, 1974). Plg.: *vîno.dù.krò.pâ.kišèm.pò.kù.pèř^b* // (Laukūnai) ir *pò.kù.pèč^b aš.mægó.dævo | jáù* // (Laukūnai).

3.9. Kriukiečiai, kaip ir dauguma šiaurės panevėžiškių, (*i*)õ kamieno daiktavardžių daugiskaitos naudininko ir įnagininko reikšme dažnai vartoja kompromisinę formą *-ëm*, pvz.: *vî.rëm* „vyrams“ ir „vyrais“ (Zinkevičius, 1966, 235–236). Tokia ji būna tik nekirčiuota, plg.: *vâi.këm*, bet *vâikám* „vaikam“ ir „vaikais“. Galūnė *-ëm* (po minkšto priebalsio *-ëm*) vartojama kaip gretiminė šalia senovinių. Pvz.: *tòks | jáu.senè.l^bš.vîsá.i.tiem. 'ká.rî.ni.këm.vîrdæva.vâ.îgèř* // (Bikaičiai), *tè.à(š).sâ.v(a).anù.këm.sàkò [...]* | *vâi.kè | α.jû's.næmó.kat.lètù.viškè.kxtbè'î?* // (Mankūnai).

3.10. Vienaskaitiniai daiktavardžiai gali būti pavartojami daugiskai-

²²T. y. „facelijos“. Toks labai medingas pašarinis augalas.

tos reikšme ir forma: *àl's darí·dxva jáu_xn_tu_kalė·du* // (Blauzdžiūnai), *nù_gi visòku bá.imu ,pritu'rė·jo* // (Darginiai).

3.11. Su vyriškosios giminės skaitvardžiu *du* reiškiant galininką dar pasitaiko dviskaita: *'dvi.de,šimç_dò iktàr's | mušá.u žė.mėš turė·je* // (Mankūnai).

3.12. Būdvardžiai. Kriukų šnekto, kaip ir Žeimelio, Lauksodžio, įvardžiuotinių būdvardžių vyriškosios giminės vienaskaitos vardininkas turi pabaigą *-ai* (Šliavas, 1974, 91): *tas_virėš'ní·sė lãbė neĩ.kež bú.wa | bró'l's | ne-- | nã_pãr_dãũg žurė·je to. žė.mė | tik_ĩžgã.rdãva* // (Darginiai), *vien's | klã.ipedò givã.n's | ki.t's kãũ.n's | o_ĩrė.č's kapúos' | tas_pãts gærãšė mã.na | sunė·n's* // (Darginiai).

3.13. Įvardžiai. Kriukiečiai, kaip ir kiti šiaurės panevėžiškiai, pailgina įvardžius ir prieviksnius stiprinamosiomis dalelytėmis, bet nedažnai: *norė·io sakí (ĩ) | tẽ_tũ.jėn ,isitai'sí·k to_sã.va | lãužė.l'* // (Darginiai), *ki.ta žò·žė nė·ra | nõ | kòr_tik | ušklũ.va | tãná.jos vė's | nele'tũ.viški žò·žė* // (Mankūnai), *nũ_tẽ | ĩr | tarnãvo aš_čãná.jos ar viėn's mã-t's* // (Mankūnai).

Susikuriama ir naujoviškų prieviksnių: *dãba | dãba tẽ_šnã.k' lãbė mòdeř.neškę | nõ | tẽ_kãip ĩi'ė* // *nõ | o_señãũ.jãũ | šnekė·dava | kò·reikė·dava* // *dãba tò_šnã.k' | ã_reĩ.k' | ã_nereĩ.k' | beĩ_šnã.k'* // *o_señãũ šnekė·dãva tò· | kò·reikė·dãva* // (Mankūnai).

Dar plg.: *mú·su vzi.ku. dãũ.ga bú.wa | mú·su de.šims vzi.ku. bú.wa* // (Mankūnai), *tẽ_čã_bũ.wa | ĩ.ė | dãũ.ga tu_žmò·nu* // (Cibukai).

3.14. Skaitvardžiai. *abudu*, *abidvi* turi formas *abuodu*, *abiedvi*: *me.s abiedev' ,ĩnva'lĩ.deš | i_jã.uno | štĩ.prò žmò·gò [turim] mĩ.tė* // (Darginiai).

3.15. Veiksmažodžiai. Veiksmažodžių bendratys vietoj bk priesagos *-inti* šnektoje turi *-yti*: *ũ.gnėš | tẽ_nã-užge'sí·s' | pãskui žėnė | tegi_kàs | kàs veĩ_ikãĩ.tĩs?* // (Kriukai), *tuos_vòs's vzi.k's peĩkels i_kròk's jáu_mòki.nĩ's | ĩr ,abgi've.ndeš* // (Bikaičiai).

3.16. Šnektoje *ã* kamieno būtojo laiko trečiojo asmens galūnė pozicijoje po *j* (pvz., *jojo*) fonetiškai sutapo su ta pačia *ẽ* kamieno galūnė (pvz., *rašė*). Dėl to buvo suvienodintos ir kitų asmenų formos *ẽ* kamieno pagrindu: imta asmenuoti *jó·jãu*, *jó·jei*, *jó·jėm*, *jó·jėf*. Pvz.: *to.z bi.tis ĩšmė·ti.tos | nešpė·jėm ĩšsũ.k(ĩ) | ta_mãdòs kãip_reĩ.kãl's* // (Laukūnai), *o_mã.s | to.z dvė tòkòs | nu_nĩkãip nãgã.lãm | nu_nãgã.lãm pri-ėĩ.t pre_ta_žmò·gòs* // (Bikaičiai).

3.17. Būtajį dažninį laiką kriukiečiai kartais vartoja su dalelyte *-ai*, kuri šnektoje yra suvienbalsėjusi ir tariama *-ę* (panašus reiškiny s būdingas ir joniškiesiems, ir, pavyzdžiui, pakraštinei šiaurės panevėžiškių Lygumų šnektai). Tokia būtojo dažninio laiko forma su dalelyte *-ai* gali pakeisti bet kurią vienaskaitos ir daugiskaitos asmenį: *bú·dãvę* „būdavau, būdavai, būdavo, būdavome, būdavote“. Pvz.: *jeĩ.gũ jáũ | kãpei'kė'ũ .usi'dĩ.rbdãvę | ,usitar'nã.udãvę | ,nusi'põř.gdãvę* (užsidirbdavo, užsitarnaudavo, nusi-pirkdavo) *kòkò sukñã.tẽ* // (Mankūnai), *dãba mã.na drã.u.gež dvė šõř.ga | nãĩ.dãvę* (nuei-davau) *dã pas_juòs | nušlãũ.ždãvo pò_bĩ.š'k' ,pasĩšne'ké'ĩ* // (Darginiai).

3.18. Dalyviai. Kriukiečiai, kaip ir jų kaimynai joniškiesiems, plačiai vartoja abiejų rūšių dalyvius, kurių semantika labai įvairi (Joniškio šnektų pratimai ir tekstai, 2001, 38): *tẽ_tã.va mãm' jáũ | kaq_ãudė'j' ĩ·ra | jeĩ.gũ stãkėt's da_tũ.r' | tẽ_jãũ žĩnė | kãip_ĩ·ra | to.(s) stã.ktės kãip_sũ.veř.žãmòs* // (Mankūnai), *i_tã.n ĩ·ra | tãš | veř.pãm's rá.ten's jáũ* // (Mankūnai), *tòkė ,ne-ĩšva'žũojem' tie | višskele bú.wa* // (Bikaičiai), *mašĩ.n's bú·dãva kũ.lã-m's_tòks* // (Mankūnai), *mã.šĩnòs kũ.lãmòs jáũ ,važĩ'nė·dãva | tòkòs bú·dãva mã.šĩnòs dĩ.dãtės* // (Gailiūnai), *pas_põř.tuž' bú.wa | lõnu. | ,mĩna'mó·j'* // (Laukūnai), *nu_vĩrtuve | tã.n_kãm-*

bařũ.k's miẽgžm's // *teĩp ĩ vadĩ d̄ava* // (Darginiai), *tẽ_kõ / a(š)_sàkõ duòs / m̄ãñ_viskàs p̄ãř_kãm* // (Darginiai), *mãm° bú.wa iž_dẽř.žũ. v̄est°* // (Blauzdžiūnai), *i_čã_tàs viẽškel's / va_tas pl̄ãñ.t°(s) šãũ.kãm's / tòks ĩ kãĩp ĩ nũ. ĩ kãĩp_jãũ_ãř.klẽš važũuojãm's* // (Bikaičiai), *katrãš jãũ_turẽ_ĩe tõ_kũ.lãmõ mã.šĩņõ / ãř.ba tã.n_kõk° trã.ktor° / tẽ_tãš_jãũ_pãř_kẽl's kã.im's važã.va kũ.ldãm's* // (Bikaičiai), *rẽ.tẽ katrã.i [karvei] řĩ.(s) šp̄enẽ mel_žẽm°* // (Bikaičiai), *nõ_tẽ – łaidõ_tuvẽš / nõ_tẽ_bõjãũ ĩ dã_budẽ_jĩma lãĩ.k's / õ_pãškãũ palãidojẽ / tẽ_tuõĩ ĩ piẽr's tuòš_jãũ šãũ.kãm°(s) žĩlãũ.n's pavãlge / řĩ_vĩ.-- ĩ řĩ_usĩ.bãĩge* // (Bikaičiai), *bẽ_reĩ.k vã.lgamu kõ_dũoĩ / k(a)_atẽ_ĩe [apie ubagus]* // (Blauzdžiūnai), *tẽvẽ.l's pa_ẽ_ĩẽš iž_pikčũ_nu.* // (Laukūnai), *aš_nebã-ã.fãm° / aš_pãřgi'vã.n's ãs° / dũũg_pãřgi'vã.n's* // (Darginiai), *pirã.gẽ kãpãm° bú_dava s-- ĩ sã.va namũos° / řĩ_tẽk_švẽñ.tẽm* // (Blauzdžiūnai).

3.19. Prielinksniai. Prielinksnis *ant* vartojamas daug įvairiau nei *bk* (Tumėnas, 1987a, 172; 1987b, 79): *bet_ũš turẽ_ĩe / mežõ_tõj's / atẽĩř pa's_ũ_kĩ.nĩ.kõ su_sĩ'tãř.ř / k(a)_ãš õn_tã.va žẽ.mẽš mežõ's / õ_tõ ma.ñ_dũok łaidĩ.mõ* // (Kriukai), *ãnt_nãmu gatẽ_ĩe usĩpra'sĩ_ř šũvẽ_ĩõ / řĩ_ã.pšõv°* // (Blauzdžiūnai), *er_vĩenõ tõkõ gã.ro kũmã.tõ mú.m_jãũ ĩ ižmãĩ.ne ãn_tõ kõ(s) ĩ sužẽĩ.stõš* // (Bikaičiai).

Prielinksnis *lig* šnekteje vartojamas ir su naudininku, o *sulig* – su kilmininku: *kõl_ãš řĩg_jãĩ nu_ẽĩ.dãvõ / aš_pavãř.gãvõ bãĩsã.us°* // (Darginiai), *lãbẽ blõ.gẽ givã.nã sũ.řĩg šũ_lãĩ.ku [...]* // (Blauzdžiūnai).

Ne kartą pastebėta, kad šiauriausiose aukštaičių šnektose, kur labiausiai atitraukiamas kirtis ir redukuojamos galūnės, vienaskaitos įnagininkas be prielinksnio *su* beveik nevartojamas (Tumėnas, 1987 a, 173; Jonišio šnektų pratimai ir tekstai, 2001, 41): *õ_tãd°_gĩ ĩ k̄elẽ pã_pãřãř / nu_sĩ.breĩd° / nu_kõř_tũ pãškãũ_ãĩ.s° i_bãžnĩ_čõ su_põř_vĩnẽš bã.tẽš?* // (Gailiūnai), *penẽš bẽt°(š) ĩ su_čũ.krõ(s) sĩ.rõp°* // (Laukūnai). Daugiskaitoje su prielinksniu *su* gali eiti kompromisinė daugiskaitos naudininko–įnagininko forma (žr. 3.9): *a(š)_su_ẽĩ.dãvõ su_tĩem_rũ.sẽm* // (Laukūnai), *ãš_tẽ ĩ pãšpẽ_jõ ĩ su_tĩem_gãĩ.lẽm* // (Laukūnai), *bũ_dava ĩ sabõ_ñõ kòlũke / pavã.sare kòlũke mõtõčekẽl's mũra'viẽĩ / su_řĩ.m_rã.tẽm* // (Laukūnai).

Kriukų šnekteje (kaip ir kitur šiaurės panevėžiškiuose) pasitaiko prielinksninių konstrukcijų, turinčių atitikmenis latvių kalboje, pavyzdžiui, *par + vienaskaitos galininkas* verslui, profesijai nusakyti: *tãd° jãũ_pãdẽ_ĩe pẽmẽ.nẽ sõmđĩ_ř / m̄ãñ_jãũ_pãř_mãřgã.ĩtẽ pã.verĩe* // (Bikaičiai).

3.20. Laikui žymėti kartais pasakomas *vardažodžio kilmininkas* su vardažodžio *laikas* vietininko linksniu: *peĩř.kõš cã.ra lãĩ.k° tõkõš bú.wã dĩ.dãtẽš ĩ_ẽ. ĩ kãpẽĩ.kõš peĩř.kõš* // (Cibukai), *võ_ķẽčũ lãĩ.k° / šmãtõ_ñõš lãĩ.k° / tẽgi_dĩ.rba da_ķẽkvĩen(s) sã.va tõ_žẽ.mẽ* // (Bikaičiai).

4. Žodynas

Šneкта turi daug savitų žodžių (pvz.: *išdėlis* „paskutinis vaikas šeimoje“, *tarailoti* „nerišliai, neaiškiai kalbėti“, *uorė* „vežimas su aukštaiš šonais šienui ir javams vežioti“ ...) ir vaizdingų posakių: *lãbẽ smãg° bú_dãva* [anksčiau] [...] / *õ_dãba tẽ_niẽka / dãba tẽ_tẽĩp / kãĩ(p)_põ_pẽ.č° pakĩ.st's* // (Blauzdžiūnai), *mãñ_tẽĩp kãĩp_kalã.dẽš paliẽk° [kojos] / čẽ_vĩs_kã.urẽ kĩ.nkõ(s) stõ_rõš pasi'dã.ra* // (Darginiai), *ĩiẽ [bežemiai] ĩ bã.dõ kãř_zdãva stãčẽ* // (Blauzdžiūnai), *jãũ ĩ su_jã žmõ_nĩškẽ nãgũl° pasĩkãř'bẽ_ř / prãdãd° tarãĩ.lõĩ kãškõ / nãsã_mõn's* // (Darginiai), *ãš pa(s)_sẽ.sẽ atẽ_ĩõ givẽ.ñ(ř) tẽĩp_va ĩ su_tãĩ(s) ĩ su_jũ'kĩ.mẽš* // (Darginiai), *pãškãũ ĩ šẽ_re võšř°(s) / šẽ_re_vĩštĩ'nĩ_kõ* // (Darginiai), *prĩ.šĩk° tõ.s_kã.fvẽš vĩsãĩ*

prė.á.vilė | v̄i.sa.ko. | mak.ó.keš.po.šú.d's // (Laukūnai), señáú ÷ bú.dava tòke s̄i.rapa | bæ.ta.s̄i.rapa | tē.jáú ÷ næbòs.kũ.čòs // (Darginiai), næn.ó.r.ò.tòku.su ÷ sulá.ukł.lái.ku tòku bæi.su | kai(p).pra.ē.īe // bij.ó.davē ÷ visòke šū.da | visòke šū.da bij.ó.davē – kòks.valdinij'kē.l's ÷ tàv.stramũ.žije atē.īeš // (Darginiai), ju.s.neži.no(t) tòku v̄irtiēnu. | gá.l.kit.ó.niške šáũ.kef? // (Darginiai), tòk(s) šòk's tòk's [drabužius] dá.jáú.àš ÷ išmũ.rgdò // (Darginiai), kò.tu.veř.k. | ne.veř.k. | jeñ.mañ.mał.da // (Darginiai), ka.nebæ.gàl.unt ÷ nò.kó.ju.va.krañ.t. // (Darginiai), ta.jũ.zink.ò.stovė.dava | er.stovė.dava paš.jò. | kã.lðxvas nò.rí.ta | i.pas.ãlũ.te // (Darginiai), já | pló.n's.lã.d's.ilũ.ža | tuòj | čí.řkšř | paxr-- ÷ paxrj.ó.ve // (Kriukai), d̄aba.nebes'i.geř.ž. – ne.dai.nu | ne.niēka | tek.sak-- ÷ ta.mũ.zik. bu.m.bu.m.bu.m // (Darginiai), kzip.sus̄i.gul. | pasi'dã.ra.papló.kšć's [šiaudų čiužinys] // (Kriukai), sàkò | nò. ÷ tē.jáú | če.bòs.dĩžá.us(s) štoř.mon's // (Bikaičiai), ati'dàro.to. ÷ vaxš.ò.vi.n.á.vil. | i.paxr.kračo.to.šl.ršonu ÷ nu.tò. ÷ lĩ.zdo // (Laukūnai), ir.mãñ.vien(s) šl.ršon's kzi.b.dã.ve.če.i.kã.kto // (Laukūnai), atva.žiuok.tu.su.úor. | aš.tá.u ÷ prikrã.us ÷ pl.inò.úore.tu.bĩ.ču // (Laukūnai), jei.gu.pasku.ti.n's.vã.k's | tē.ĩ.zdel's // (Bikaičiai), nebæ.bũ.wa.kẽ.le | tik.palĩ.keš.tòk(s) sé.ŋkel's.ties.mũ.su.pãc.òdĩ.b. // (Laukūnai), dá.negĩ.m(s) ži.na ÷ višk.ò. // (Darginiai), paškãũ.išē.īe ÷ ušku.ř.ó.m.jòs ÷ i.jonĩš'kiēč's | pas.tòkò.bãlčũ.naite // (Darginiai), dá.jáú.lã.řviškē.næpaxr.dúotu.už.rũ.bel. | dá.jáú ÷ gãl'.susikãt'bē.ř. // (Cibukai), d̄aba.veł.kãl.lĩnē.išē.īe.i.mã.dò // (Kriukai), unt.lĩ.na.i.gutē.dãwom | piřkti.ñu.gi.næbũ.wa | iš.lĩ.na.viškàs // (Darginiai), o.jonĩš'kiēčē | tē.jáú.iz.gramãtikos.labjãũ.kãl.b. // (Blauzdžiūnai).

Nemaža kriukiečiai turi ir skolinių: *bũ.wa.tòkòs.lĩnē'kē.tēs ÷ grã.žòs | teip ÷ nu.tò.kòs.nulãñ.ktoš // (Gailiūnai), o.to.s.rũ.sēs | tē.tòs.lãbē.biēdnē | papá.ikeñ.tòkòm [apsivilkē] aĩ.dava // (Blauzdžiūnai), žm.ó.n's.pasi.bag.ò.tē.īe | i.nãm's.pasi.stã.te ÷ iš.kolũ.ke | o.d̄aba.tē.jáú ÷ veř.č.ò.tuos ÷ tuos.nãm's.veř.č.ò. | i.veł. ÷ kàs.tē.bòs // (Darginiai), bã.wa.gi ÷ ak.mē.ni.n's.tas ÷ brũ.k's // (Bikaičiai), tē.kã.nu.wa.žiuodava [tėvai] i.žėimē.l. | tē.vã ÷ nu.põř.gdã.va.mũ.m. ÷ sòkēn's.plenē.le // (Blauzdžiūnai), [mokytoja] á.ñeše.su.pã.prasť.pzišēl.kúolo.parã.s's // (Kriukai), nu.biēdnēna.tòkò.mærgã.ite | á.tēme.telēvĩ.zor. | kò.ja.i.tæ.n.veł. // (Darginiai), paxra.žiuòs.jãu.jeñ.rũ.den.ò.pãũ.ne²³ // (Darginiai), tiē.vot ÷ parũ'bē.žni.kē.vēs ÷ su.visò.kē(s).snã.ipereš // (Kriukai), kzip.stò.v.žvã.keš | pakĩ.šk.pò.læktò.r. // (Cibukai), i(š).šã.rna.skũ.ròs.nã.ginēž.bũ.tu // (Kriukai).*

Išvados

1. Kriukų šnekta neabejotinai priklauso šiaurės vakarų panevėžiškiam. Panašiai yra pastebėjusi G. Kačiuškienė (2001, 66), kuri teigė, kad Kriukų šnekta yra tipiška pereinamoji paribio šnekta, bet joje dominuojančios rytų aukštaičių panevėžiškių ypatybės. Akivaizdžiausia esanti žodžio galo redukcija bei su ja susiję antriniai reiškiniai (pvz., įterptinių balsių vartojimas), taip pat kai kurios morfologinės ypatybės (pvz., prielinksninė vietininko raiška).

2. Iš pateiktų pavyzdžių matyti, kad skiriamosios rytų aukštaičių šiaurės panevėžiškių ypatybės – žodžio galo redukcija ir įterptiniai balsiai, tvirtagalių dvigarsių *am, an* siaurinimas, junginių *le, lé* kietinimas – kartu yra silpnosios šios patarmės ypatybės, nes labiausiai kinta (ne visai taip mano G. Kačiuškienė; 2003, 48). Tai patvirtina sociolingvistų teiginį, kad tam tikrose situacijose kalbėdami šnektos atstovai visų pirma vengia ryškiausių šnektos ypatybių, ypač tokių, kuriomis jų kalba skiriasi nuo gretimų šnektų ar bk (Gru-madienė, 1996).

²³ „Tikriausiai“. Skolinys iš lenkų kalbos.

3. Stipriosiomis Kriukų šnektos (o gal ir visų šiaurės vakarų panevėžiškių) ypatybėmis galima laikyti nekirčiuoto atviro žodžio galo *e*, *a* (bk *é*, *o*), dvibalsių *ai*, *ei*, *au* išlaikymą, progresyvinę palatalizaciją, visuotinį kirčio atitraukimą. Tai mažiau į akis krintančios šnektos ypatybės, be to, kai kurias iš jų (nekirčiuoto atviro žodžio galo *a*, *e*, progresyvinę palatalizaciją, visuotinį kirčio atitraukimą) turi gretima vakarų aukštaičių šiauliškių Jonišio šnektą.

Literatūra

- Bilevičius J. *Pašvitinio tarmė*, diplominis darbas, Vilniaus universitetas, 1956, Vilnius.
- Bilevičius J. *Pašvitinio šnektos žodynas* (rankraštis), Lietuvių kalbos institutas, Leksikografijos centras, Vilnius, 1978.
- Bilevičius J. Pašvitinio šnektos dažninis žodynas, *Žiemgala* 2, Kaunas, 1999, p. 93–95.
- Garšva K. Akcentuacijos ir vokalizmo sąryšis šiaurės vakarų panevėžiškių tarmėje, *Lietuvių kalbotyros klausimai*, 1977, t. 17, p. 76–88.
- Garšva K. Apie šiaurės vakarų panevėžiškių tarmę, *Joniškėlio apylinkių šnektos tekstai*, Vilnius, 1982a, p. 4–8.
- Garšva K. Svarbesnės šiaurės vakarų panevėžiškių fonetikos ypatybės, *Baltistica*, 1982b, t. 18(1), p. 65–74.
- Garšva K. Lygumų šnektą, *Lygumai. Stačiūnai*, Vilnius, 2001, p. 571–576.
- Girdenis A., Zinkevičius Z. Dėl lietuvių kalbos tarmių klasifikacijos, *Kalbotyra*, 1966, t. 14, p. 139–147.
- Girdenis A., Židonytė G. Šiaurės panevėžiškių (Rozalimo šnektos) balsių sistema, *Baltistica*, 1994, t. 29(2), p. 115–154.
- Girdenis A. *Taip šneka tirkšliškiai (Šiaurės žemaičių telšiškių tekstai su komentarais)*, Vilnius, 1996.
- Grinaveckienė E. Priebalsių minkštėjimo ryšys su galūnių trumpėjimu Stegvilų tarmėje, *Lietuvių kalbotyros klausimai*, 1961, t. 4, p. 167–182.
- Grumadienė L. Sociolingvistinis dabartinės šnekamosios lietuvių kalbos tyrimo aspektas, *Lietuvių kalbotyros klausimai*, 1996, t. 36, p. 190–198.
- Joniškio šnektų pratimai ir tekstai*, atsak. red. J. Švambarytė, Šiauliai, 2001.
- Kačiuškienė G. Dėl transkripcijos, *Joniškėlio apylinkių šnektos tekstai*, Vilnius, 1982a, p. 72–75.
- Kačiuškienė G. Vakarinių šiaurės panevėžiškių balsių kiekybė ir jos fonologinė interpretacija, *Kalbotyra*, 1982b, t. 33(1), p. 39–45.
- Kačiuškienė G. Šiaurės panevėžiškių murmamųjų balsių fonetinės ypatybės, distribucija ir fonologinė interpretacija, *Kalbotyra*, 1983, t. 34(1), p. 24–38.
- Kačiuškienė G. Nekirčiuotų *i/u* ir *e/o* vartojimas Joniškėlio ir Pakruojo apylinkių rišliuose tekstuose, *Baltu filologija*, 2000, t. 9, Rīga, p. 25–29.
- Kačiuškienė G. Daugiaskiemenių vardažodžių kirčiavimo ypatumai šiaurės panevėžiškių tarmėje (audicinis tyrimas), *Linguistica Lettica*, Rīga, 2001a, t. 9, p. 202–210.
- Kačiuškienė G. Gretutinių formų vartojimas Kriukų apylinkių šnektose, *Paribio tarmių ir kalbų problemos* (tarptautinės mokslinės konferencijos, skirtos Europos kalbų metams, pranešimai), Šiauliai, 2001b, p. 60–66.
- Kačiuškienė G. Tarmės ypatybės leidinio „Linkava: tradicija dabartyje“ dainose, *Žiemgala*, Kaunas, 2003, t. 2, p. 48–49.
- Kviklys B. *Lietuvos bažnyčios*, Chicago, 1983, t. 3.
- Lietuvių kalbos atlasas 2: Fonetika*, autoriai E. Grinaveckienė, A. Jonaitytė, J. Lipskienė, K. Morkūnas, B. Vanagienė, A. Vidugiris, atsak. red. K. Morkūnas, Vilnius, 1982.
- Lietuvių kalbos enciklopedija*, autoriai V. Ambrazas, A. Girdenis, K. Morkūnas, A. Sabaliauskas, V. Urbutis, A. Valeckienė, A. Vanagas, Vilnius, 1999.

- Lietuvių kalbos tarmės* (Chrestomatija), sud. E. Grinaveckienė, A. Jonaitytė, K. Morkūnas, B. Vanagienė, A. Vidugiris, red. E. Grinaveckienė, K. Morkūnas, Vilnius, 1970.
- Lietuvių kalbos tarmių chrestomatija*, sud. R. Bacevičiūtė, A. Ivanauskienė, A. Leskauskaitė, E. Trumpa, moksl. red. L. Grumadienė, Vilnius, 2004.
- Markevičienė Ž. *Aukštaičių tarmių tekstai*, Vilnius, 2001, t. 2.
- Skirmantas P., Girdenis A. Naujesni tarmių fonetinės transkripcijos rašmenys, *Kalbotyra*, 1998, t. 47(1), p. 107–121.
- Stundžia B. Iš Pilviškių, Gižų bei Pašvitinio šnektų vokalizmo ir prozodijos, *Kalbotyra*, 1986, t. 37(1), p. 109–113.
- Šliavas J. Žeimelio–Lauksodžio šnektos įvardžiuotinių būdvardžių ypatybės, *Baltistica* 10(1), Vilnius, 1974, p. 91–92.
- Šliavas J. *Žiemgalių pėdsakais*, Vilnius, 1996.
- Tumėnas S. Dėl prielinksninių konstrukcij išplitimo šiaurinėse aukštaičių tarmėse, *Lietuvių kalbotyros klausimai*, 1987a, t. 26, p. 171–176.
- Tumėnas S. Linksnių sinkretizmas ir prielinksninių konstrukcijų raida šiaurinėse lietuvių kalbos tarmėse, *Kalbotyra*, 1987b, t. 38(1), p. 74–81.
- Zinkevičius Z. *Lietuvių dialektologija*, Vilnius, 1966.
- Zinkevičius Z. Apie č', dž' || t', d' kaitą šiaurės panevėžiškių vardažodžio paradigmoje, *Kalbotyra*, 1974, t. 26(1), p. 85.
- Zinkevičius Z., Šliavas J. [rec.] Leksikos tyrinėjimai (Lietuvių kalbotyros klausimai, 1972, 227 p.), *Baltistica*, 1974, t. 10(1), p. 98–101.
- Zinkevičius Z. Kirčio atitraukimas ir kirčiavimo paradigmos, *Kalbotyra*, 1979, t. 30(1), p. 90–93.
- Zinkevičius Z. *Lietuvių kalbos dialektologija*, Vilnius, 1994.

Straipsnio rankraštis gautas 2005 03 07, serijos „Lietuvos valsčiai“ Mokslo darbų komisijos įvertintas 2007 11 05, skelbti parengtas 2008 08 06.

Straipsnis numatomas spausdinti „Lietuvos valsčių“ serijos knygoje „Kriukai“ (vyriausiasis redaktorius ir sudarytojas Aloyzas Bėčius).

Straipsnio kalbos redaktorė Asta Žernienė, korektorė Rasa Kašėtienė, anglų kalbos redaktorius, vertėjas Aloyzas Pranas Knabikas.

Straipsnio priedai, skelbiami atskirai – specializuotuose skyriuose:

1. Straipsnio santrauka ir jos vertimas į anglų kalbą.
2. Žinios apie autorių.

Interneto svetainės www.llt.lt pastaba: Šis anksčiau nepublikuotas tekstas, kurio nuorašas patvirtintas notaro 2008 08 14, svetainėje www.llt.lt nuolat skelbiamas nuo 2008 08 19.

© Skelbiant ar bet koku būdu panaudojant bet kurį svetainės www.llt.lt tekstą ar jo dalį kartu su juo privaloma skelbti interneto svetainės „Lietuvos lokaliniai tyrimai. www.llt.lt“ visą nesutrumpintą pavadinimą, straipsnio autorių, straipsnio pavadinimą, „Lietuvos valsčių“ serijos ir monografijos, kuriai straipsnis parašytas, pavadinimus bei straipsnio paskelbimo svetainėje www.llt.lt datą.